Handreiking diftar

Afval scheiden loont

Inhoud

1. Wat is diftar? 3

1.1 Inleiding 3
1.2 Instrumentarium gemeentelijk afvalbeheer 5
1.3 Verschillende vormen van diftar 6
1.4 Resultaten van diftar 7
1.5 Nadelen van diftar 9

2. Besluitvorming 10

2.1 Inleiding 10
2.2 Evaluatie huidig beleid en vaststellen ambities 10
2.3 Politiek draagvlak creëren 13
2.4 Draagvlak creëren bij bewoners 15

3. Invoering 17

3.1 Inleiding 17
3.2 Tariefstelling en wijze van verrekening 17
3.3 De basis op orde 18
3.4 Communicatie 19
3.5 Doelgroepenbeleid bij diftar 20
3.6 Ongewenste neveneffecten 20
3.7 Monitoring 22
3.8 Juridische aandachtspunten bij invoering diftar 22

Bijlagen

Bijlage 1 Checklist invoeringsfase diftar 24
Bijlage 2 Container management systemen 26
Bijlage 3 Veel gestelde vragen rondom afvalscheiding en diftar 26
Bijlage 4 Planning 28
Bijlage 5 Met dank aan 30

1. Wat is diftar?

1.1 Inleiding

Eind jaren negentig is vanuit het rechtvaardigheidsprincipe 'de vervuiler betaalt' het systeem van tariefdifferentiatie ontstaan. Dit systeem, diftar genaamd, is een effectieve methode gebleken om inwoners aan te zetten tot meer afvalscheiding. Het principe van deze financiële prikkel is eenvoudig: wanneer je als inwoner goed je afval scheidt, en zodoende minder restafval overhoudt, betaal je minder afvalstoffenheffing. Wanneer je je grondstoffen niet gescheiden aanbiedt, heb je meer restafval, en wordt een hogere heffing in rekening gebracht. Goed afval scheiden wordt hiermee dus financieel beloond, en bovendien worden bewoners zich veel meer bewust van hun gedrag met betrekking tot afval- en grondstoffen.

Het aantal gemeenten dat deze systematiek is gaan doorvoeren is de afgelopen 20 jaar gestaag gestegen: van 10% van de huishoudens in 2000 tot zo'n 36% in 2019. Door het VANG-beleid (Van Afval Naar Grondstof) heeft diftar, als een effectief en bewezen instrument, de belangstelling van veel gemeenten. Figuur 1.1 laat zien welke gemeenten inmiddels diftar hebben ingevoerd.

Figuur 1.1:
Diftar in Nederland[1] (paars is diftar, er wordt afgerekend op het aanbod van restafval, middels het volume van de container en het aantal ledigingen, aantal zakken of gewicht en/of ledigingen).

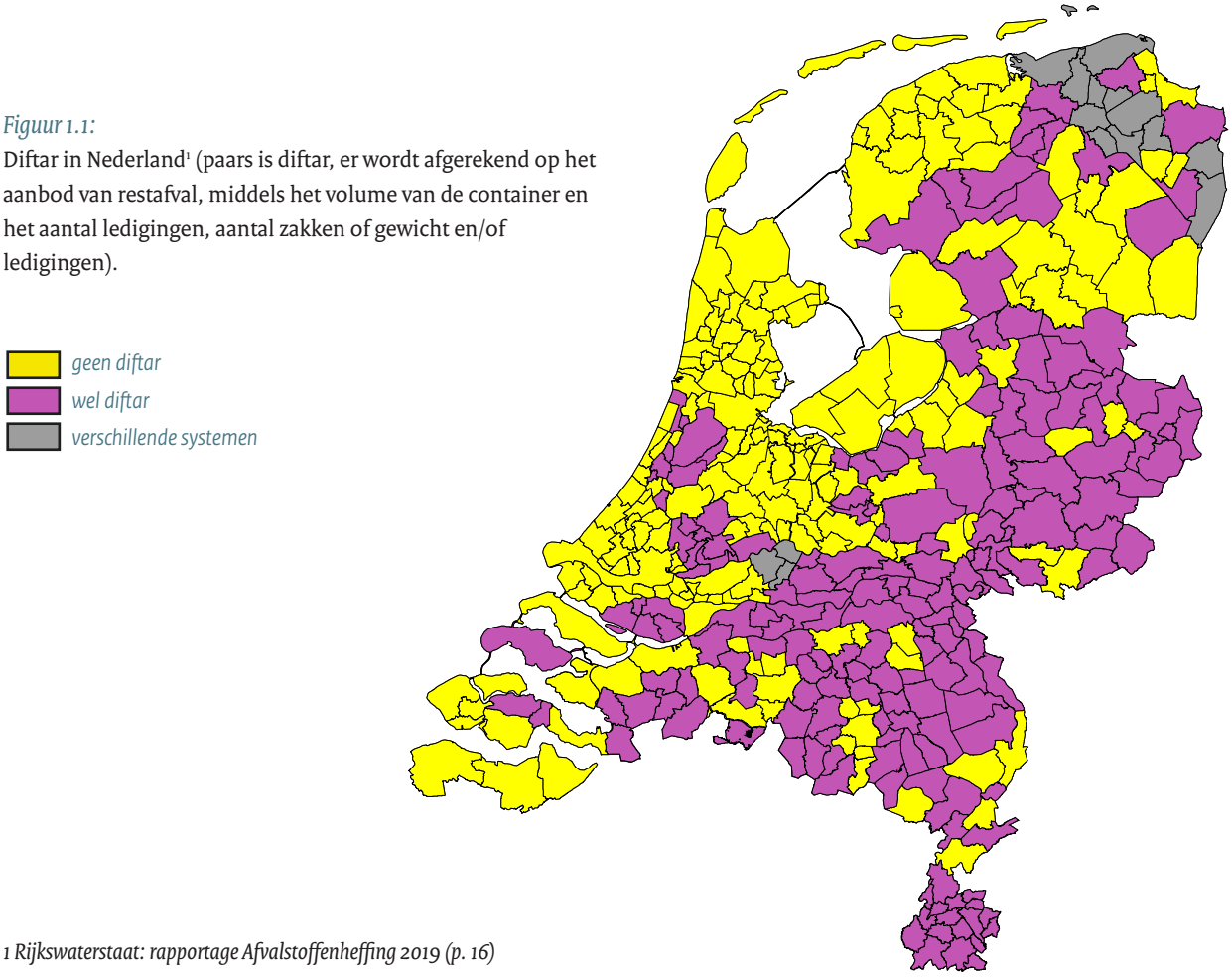

1 Rijkswaterstaat: rapportage Afvalstoffenheffing 2019 (p. 16)

Figuur 1.2:
Percentage van de huishoudens per tariefsysteem (blauw zijn de diftar tariefsystemen)[1]

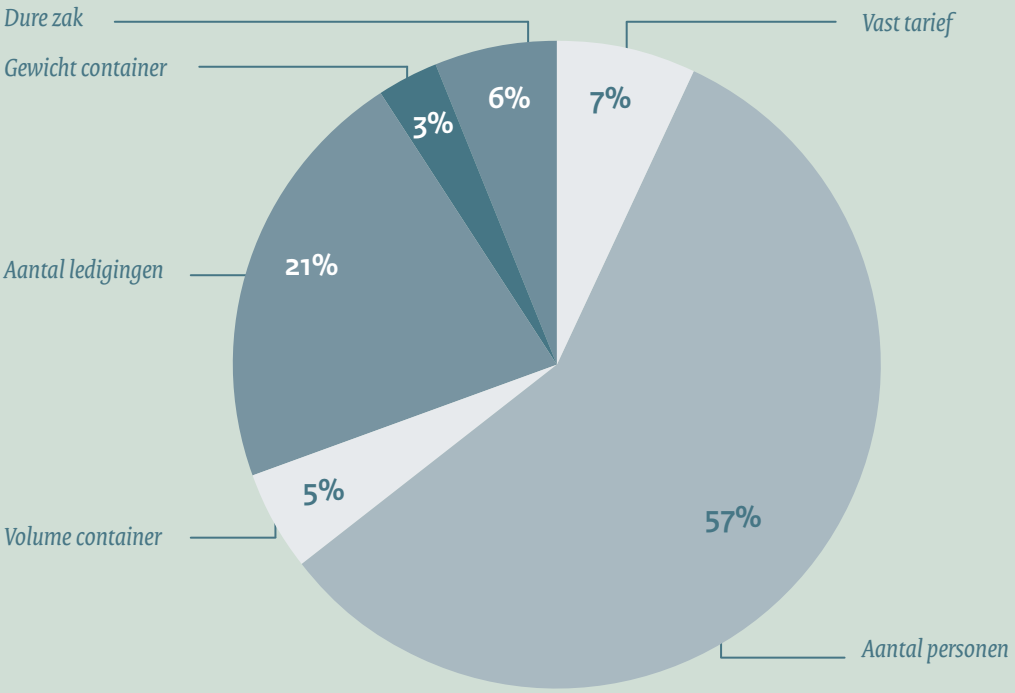

Er zijn duidelijke verschillen tussen oost en west Nederland. Het Centraal Planbureau[2] heeft deze verschillen onlangs onderzocht en getracht de factoren vast te stellen hiervoor. Zij komen tot de volgende conclusies:

Gemeenten waar de afvalinzameling is uitbesteed aan een middelgroot afvalbedrijf voeren vaker diftar in

Een mogelijke verklaring voor deze bevinding is dat middelgrote afvalbedrijven - in tegenstelling tot gemeentelijke diensten of de grotere, landelijke bedrijven - de uitwisseling van kennis en voorzieningen tussen gemeenten faciliteren en vaker betrokken zijn bij beleid. Het delen van een afvalbedrijf met buurgemeenten heeft voordelen voor gemeenten die diftar willen invoeren. Wanneer een of meer van de buurgemeenten dit al heeft gedaan, kunnen zij leren van de ervaringen van deze gemeenten en van het afvalbedrijf zelf, en bepaalde voorzieningen zoals een administratisysteem delen. Bovendien zijn gemeenten vaak aandeelhouder van deze afvalbedrijven en hebben ze sterke wortels in de regio. Het afvalbedrijf wordt daardoor meer betrokken bij het beleid in de gemeente, wat kan helpen bij de invoering van een diftarstysteem.

Andere factoren die samenhangen met de kans op diftar zijn stedelijkheid, gemiddeld inkomen en bevolkingssamenstelling van gemeenten.

Gemeenten met een weinig stedelijk karakter hebben vaker diftar ingevoerd dan stedelijke gemeenten. Communicatie en beperkte fysieke ruimte vormen barrières in stedelijke gebieden. In gemeenten met een hoger gemiddeld inkomen is de kans kleiner. Ten slotte is de bevolkingssamenstelling van invloed: in een gemeente met weinig ouderen, weinig jonge kinderen en grote huishoudens is de kans het grootst. De ideologische samenstelling van de gemeenteraad lijkt, deels in overeenstemming met bestaand onderzoek, niet samen te hangen met kans op diftar.

1.2 Instrumentarium gemeentelijk afvalbeheer

De ambitie om de transitie naar een circulaire economie te stimuleren heeft Staatssecretaris Mansveld naar voren gebracht in haar uitwerking van het programma 'Van Afval Naar Grondstof'[3] waarin ambities zijn geformuleerd voor de gescheiden inzameling van huishoudelijk afval (75% in 2020) alsook voor de maximale hoeveelheid huishoudelijk restafval (100 kg. per inwoner in 2020). De meeste gemeenten hebben deze ambities omarmd en vertaalt naar gemeentelijk beleid.

De gemeenten zijn vrij in het vaststellen van het eigen beleid om deze doelen na te streven. Er zijn verschillende inzamelstrategieën voorhanden om de hoeveelheid restafval te minimaliseren en zo de afvalscheiding te bevorderen. Onderstaand is een overzicht gegeven van de belangrijkste strategieën.

2 Centraal Planbureau, Diftar in Nederland: verschillen tussen oost en west, 2019 (p. 2).

3 Zie voor het VANG programma en de achtergronden www.vang-hha.nl

4 Benchmark huishoudelijk afval, Analyse peiljaar 2017 (p. 23).

Figuur 1.3:

De inzamelstrategie om te komen tot minder restafval[4]

Inzamestrategie	*Omschrijving*
Diftar	Betalen per keer of hoeveelheid restafval die wordt aangeboden. Onder diftar valt in deze benchmark niet de 'volume-diftar' (hoe groter de minicontainer voor restafval, hoe meer men betaalt)
Omgekeerd inzamelen	Bij de laagbouw wordt restafval met verzamelcontainers ingezameld en grondstoffen aan huis opgehaald.
Frequentieverlaging restafval	Restafval wordt minder vaak dan 26x per jaar aan huis opgehaald
Nascheiding pmd zonder bronscheiding pmd	PMD wordt nagescheiden in plaats van brongescheiden
Combinaties	In de praktijk komen enkele van deze strategieën ook in combinatie voor. Van enkele van deze combinaties zijn ook de effecten bekeken. Bijvoorbeeld D-O-F is de cominatie diftar, omgekeerd inzamelen en frequentieverlaging. Omgekeerd inzamelen en frequentieverlaging worden in dat geval in verschillende delen van verzorgingsgebeid toegepast.

Diftar is één van de mogelijke strategieën, zo blijkt. Alternatieven zijn omgekeerd inzamelen, minder frequent restafval inzamelen, nascheiding van PMD uit het restafval en verschillende combinaties van deze systemen. Voordat gemeenten een keuze maken rekenen zij de mogelijkheden door op de verwachte effecten ten aanzien van het te behalen milieurendement (scheidingspercentage) en de afvalbeheerkosten. Ook worden veelal de inwoners bij de keuze betrokken middels een bewonerspeiling of participatieprogramma, en kunnen op basis daarvan ook uitspraken gedaan worden over de effecten op de dienstverlening.

1.3 Verschillende vormen van diftar

Diftar is geen uniforme systematiek. Het financieel belonen van huishoudens voor het goed scheiden van afval kan op verschillende manieren worden gedaan, zoals is Fig. 1.2 is weergegeven. De meest voorkomende vormen van diftar zijn:

Volume-frequentie - 101 gemeenten: Deze vorm van diftar is de meest toegepaste vorm van diftar in Nederland. Het variabele deel van de heffing dat een huishouden betaalt, is in deze systematiek afhankelijk van het formaat van de restafvalcontainer dat een huishouden kiest (volume) én het aantal keer dat een huishouden de minicontainer ter lediging aanbiedt (frequentie). Aangezien deze vorm van diftar met name stuurt op een reductie van het volume van het restafval, worden bewoners vooral gestimuleerd de volumineuze afvalstromen (verpakkingen ofwel PMD, groente- fruit- en tuinafval, papier en karton) goed te scheiden.

Voordelen:

- Huishoudens worden door deze systematiek sterk gestimuleerd om hun grondstoffen optimaal te scheiden. Zowel het formaat (volume) van de container als het aantal keer dat deze aan de weg wordt gezet (frequentie) wordt zo veel mogelijk beperkt.
- Doordat bewoners hun container optimaal zullen vullen voor deze aan de straat wordt gezet, zullen de inzamelkosten dalen. Er zullen immers geen halfvolle containers meer worden aangeboden, waardoor routes efficiënter worden.
- Deze vorm van diftar is al in meer dan 100 gemeenten in Nederland ingevoerd. Dit betekent dat er veel kennis en ervaring beschikbaar is.

Nadelen:

- De kans op weerstanden vanuit de bevolking en de gemeenteraad is groter bij deze vorm van diftar, waardoor de invoering ervan politiek gezien soms lastig is . Goede communicatie over de werking van het systeem en de nut en noodzaak ervan is essentieel om draagvlak te creëren.
- De kosten om deze systematiek op te zetten zijn relatief hoog: het bechippen van minicontainers, toegangscontrole op ondergrondse containers, inzamelvoertuigen uitrusten met uitleesapparatuur, software, aanpassing belastingsystematiek, etc.
- Deze vorm van diftar is minder geschikt om te combineren met het nascheiden van PMD.

'Dure zak' systeem - 34 gemeenten: In gemeenten die een zogenaamde 'dure zak' toepassen, mogen bewoners hun restafval alleen aanbieden in speciaal hiervoor ter beschikking gestelde afvalzakken. Deze zakken moeten worden aangeschaft bij de gemeente (vaak via supermarkten, milieustraat), en zijn dermate hoog geprijsd, dat bewoners worden geprikkeld zo min mogelijk restafval aan te bieden.

Voordelen:

- Aangezien er niet met inzamelmiddelen wordt gewerkt, hoeven deze ook niet te worden gechipt (mincontainers) of van een paslezer (ondergrondse containers) te worden voorzien. Ook hoeven de inzamelwagens niet te worden uitgerust met uitleesapparatuur. Hierdoor is deze vorm van diftar relatief goedkoop in te voeren en met het oog op steeds minder restafval ook toekomstbestendig (geen investeringen in inzamelmiddelen nodig).
- Er hoeven geen aanpassingen te worden doorgevoerd in het belastingsysteem aangezien de bewoners het variabele deel van de heffing zelf al afrekenen bij aanschaf van de dure zak.
- Dit systeem werkt zeer volume beperkend, waardoor bewoners sterkt worden gestimuleerd hun afval te scheiden. Bovendien passen grote stukken restafval (grof afval) niet in de zakken, waardoor dit ook beter wordt gescheiden.

Nadelen:

- Voor deze vorm van diftar is het noodzakelijk dat restafval door middel van zakken wordt ingezameld. Wanneer je als gemeente inzamelmiddelen voor restafval hebt die nog niet afgeschreven zijn, is het lastig om over te stappen op inzameling door middel van zakken.
- Een inzameling met zakken lijkt een oplossing die terug gaat naar af, waardoor de invoering van dit systeem politiek lastig kan zijn.
- De inzameling van zakken is vanuit arbo-oogpunt minder gewenst.
- De inzamelfrequentie van restafval zal in veel gevallen relatief hoog blijven (elke 2 weken), waardoor hierop niet bespaard kan gaan worden.

Gewicht (en frequentie) - 16 gemeenten: In een gewicht-systeem is het variabele deel van de heffing afhankelijk van het gewicht van het restafval. Deze vorm van diftar stuurt sterk op het reduceren van zware afvalstromen zoals gft, papier en glas en bouw- en sloopafval. Bovendien wordt in gemeenten waar hieraan ook nog een frequentie-component wordt toegevoegd, eveneens gestuurd op het reduceren van volumineus afval en op de aanbiedfrequentie van de containers.

Voordelen:

- Diftar op gewicht wordt meestal ervaren als een eerlijk systeem. Huishoudens worden immers afgerekend op de hoeveelheid restafval in kilo's die ze produceren.
- De combinatie van gewicht en frequentie behaalt goede scheidingsresultaten. Huishoudens worden maximaal gestimuleerd om hun restafval zowel in gewicht als in volume te beperken.
- Diftar op gewicht (zonder frequentie) is meer geschikt om te combineren met het eventueel nascheiden van PMD.

Nadelen:

- Het invoeren van een gewichtssysteem is kostbaar: naast het noodzakelijke bechippen van containers, de aanschaf van software en de aanpassingen in het belastingsysteem, is het installeren van weegapparatuur op de inzamelwagens kostbaar. Voor ondergrondse containers zijn goede oplossingen nog in ontwikkeling.
- Diftar op gewicht (zonder frequentie) heeft weinig invloed op de aanbiedfrequentie van containers, waardoor de besparing op de inzamelkosten beperkter is.
- De kans op weerstanden vanuit de bevolking en de gemeenteraad is vaak groot bij deze vorm van diftar, waardoor de invoering ervan politiek gezien lastig is . Goede communicatie over de werking van het systeem en de nut en noodzaak ervan is essentieel om draagvlak te creëren.
- Weegsystemen in (ondergrondse) verzamelcontainers zijn nog in ontwikkeling. Gemeenten die diftar op gewicht hebben ingevoerd, hebben er dan ook voor gekozen om het afval in verzamelcontainers niet te wegen, maar enkel per inworp af te rekenen (frequentie).

Volume - 16 gemeenten: Dit systeem wordt ook wel 'diftar-light' genoemd. Bewoners wordt hier de keuze geboden tussen een 140- of een 240-liter minicontainer voor restafval. De financiële prikkel zit hier alleen in de beprijzing van deze containers: een 140-liter is goedkoper dan een 240-liter. Hiermee wordt je dus gestimuleerd om een kleine restafval container te kiezen, waardoor je minder volume tot je beschikking hebt om restafval te aan te bieden.

Voordelen:

- Draagvlak voor deze (lichte) vorm van diftar zal eenvoudig te verkrijgen zijn. Deze vorm wordt door gemeenten soms gebruikt als opstapje naar een 'zwaardere' vorm van diftar.
- Lage invoerings- en beheerskosten.

Nadelen:

- Het effect op de hoeveelheid restafval van deze financiële prikkel zal gering zijn in vergelijking met de andere vormen van diftar.

1.4 Resultaten van diftar

De resultaten van diftar spreken voor zich: de 167 (46%) Nederlandse gemeenten die (een vorm van) diftar toepassen (en 36% van de Nederlandse huishoudens vertegenwoordigen)[5], produceren gemiddeld zo'n 80 tot 100 kilo minder restafval per persoon per jaar dan gemeenten zonder diftarsysteem,[6,7]. Bovendien is de afvalstoffenheffing in gemeenten mét diftar gemiddeld zo'n 30-40 euro lager dan in gemeenten zonder diftar[8]. Hierbij moet worden opgemerkt dat grote steden die nog veel restafval produceren en een hoge heffing hebben, dit systeem niet toepassen en dus stevig op het gemiddelde van de 'niet-diftar-gemeenten' drukken.

Onderstaande grafiek laat per tariefsysteem zien wat het effect is op het aanbod van restafval en het scheidingspercentage. Zo zien we dat gemeenten met het 'dure zak' systeem de minste hoeveelheid restafval produceren per inwoner (gemiddeld zo'n 60 kilo, links in Fig. 1.4) wat het hoogste scheidingspercentage tot gevolg heeft. Gemeenten met een diftarsysteem op basis van gewicht produceren nog circa 100 kilo restafval per persoon per jaar, waar gemeenten met een systeem op basis van volume en frequentie gemiddeld rond de 120 kilo restafval uitkomen. Enkel differentiëren op volume levert, als gezegd, het minste effect op van de diftar-systemen: gemeenten die dit doen halen gemiddeld nog bijna 190 kilo restafval per persoon per jaar op. Gemeenten zonder diftarsysteem ('aantal personen' en 'vast tarief') blijven steken boven de 200 kilo per inwoner per jaar (dit is zichtbaar rechts in Fig. 1.4).

5 Rijkswaterstaat: rapportage Afvalstoffenheffing 2019 (p. 21)
6 NVRD ism Rijkswaterstaat: Benchmark Huishoudelijk Afval, Peiljaar 2017
7 NB. bij deze 'niet-diftar gemeenten' zitten veel grote steden die nog relatief veel restafval produceren en een hoge heffing hebben
8 NVRD ism Rijkswaterstaat: Benchmark Huishoudelijk Afval, Peiljaar 2017

Figuur 1.4:
Resultaten per tariefsysteem.
CBS, 2016.

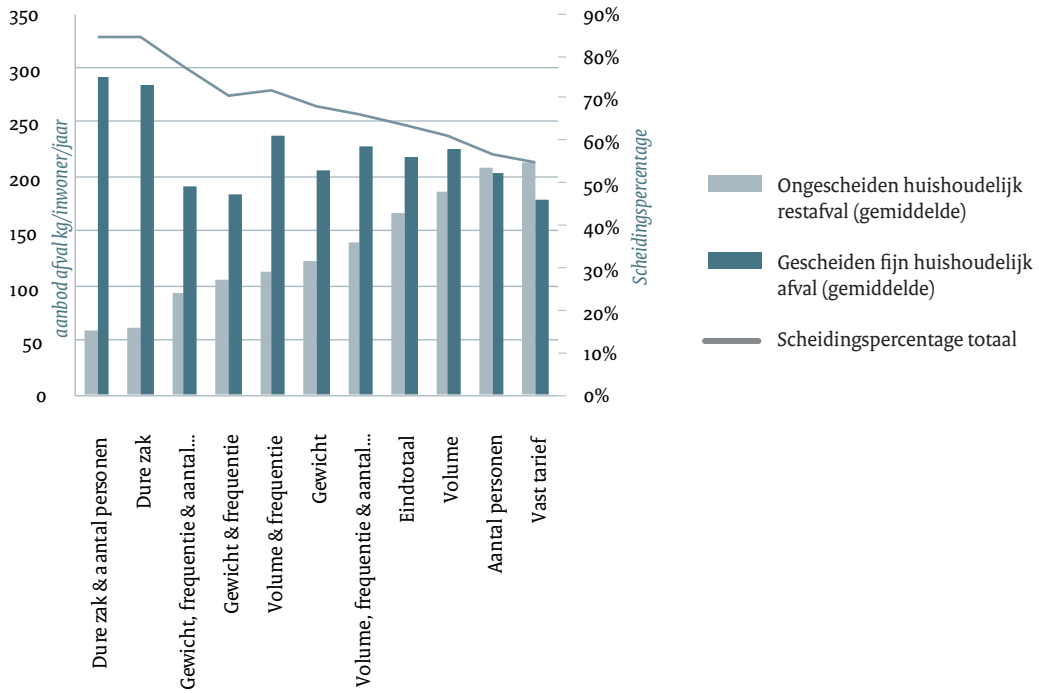

Figuur 1.5, waarin de afvalstoffenheffing van alle Nederlandse gemeenten is geplot, laat het effect op de afvalstoffenheffing zien: de hoeveelheid restafval in gemeenten zonder diftar (groene en rode stippen) ligt een stuk hoger dan in diftar-gemeenten (blauwe stippen). Bovendien zien we een significante samenhang tussen de hoeveelheid restafval en de afvalstoffenheffing: een lage hoeveelheid restafval betekent gemiddeld genomen een lagere heffing, en vice versa. Dit effect is voor een groot deel toe te schrijven aan de relatief hoge verwerkingskosten voor restafval ten opzichte van de lagere verwerkingskosten (of zelfs opbrengsten) van gescheiden grondstofstromen.

De jaarlijkse Benchmark Huishoudelijk Afval laat ook goed zien dat diftar een onderscheidend element is in de strategieën van gemeenten om te voldoen aan de VANG-ambities. Alleen gemeenten die diftar invoeren, al dan niet in combinatie met andere maatregelen, weten de VANG-ambitie te behalen of te benaderen, zoals figuur 1.6 laat zien. Diftar lijkt daarmee een doorslaggevende factor te zijn bij het behalen van de doelstellingen.

9 *RWS, Rapportage Afvalstoffenheffing 2019, pagina 21*

10 *NVRD ism Rijkswaterstaat: Benchmark Huishoudelijk Afval, Analyse Peiljaar 2017 (p. 26)*

Figuur 1.5:

Restafval en de afvalstoffenheffing bij diftar en niet-diftar.[9]

Figuur 1.6:

Kosteneffectiviteit van verschillende inzamelstrategieën[10]. De afvalbeheerkosten zijn de directe kosten voor het afvalbeheer (hoofdzakelijk de kosten voor inzameling en verwerking). Deze kosten bepalen hoofdzakelijk maar niet uitsluitend de hoogte van de afvalstoffenheffing. De overige kosten zijn indirecte kosten (bijvoorbeeld huisvesting, communicatie, ict, BTW).

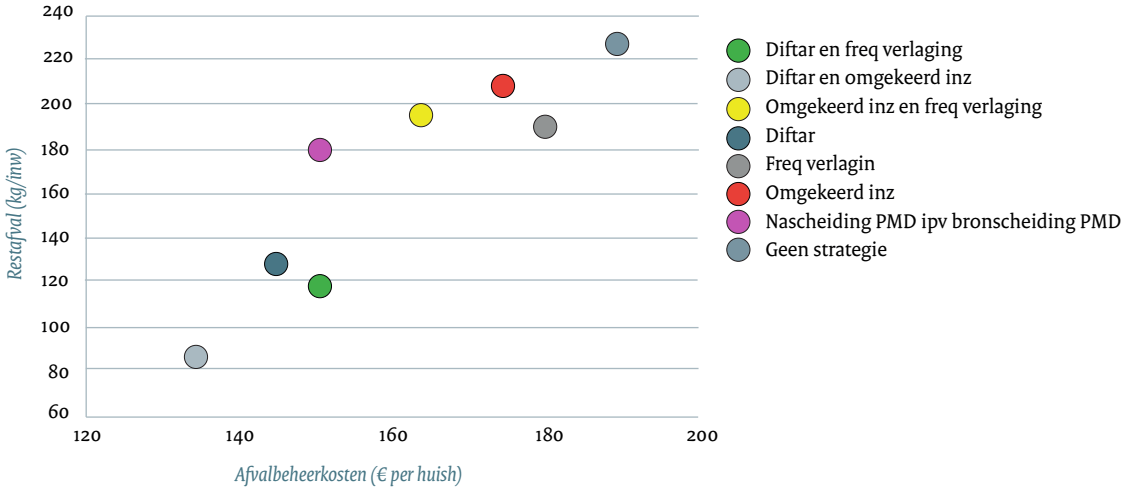

Figuur 1.7:
Gemiddelde afvalstoffenheffing per type diftar[11]

Afrekensysteem	Gemiddelde kosten per huishouden	Gemiddeld vastrecht	Gemiddelde variabele kosten restafval
Dure zak	€ 180	€ 135	1,38 per zak restafval (60 l)
Volume	€ 229	nvt	nvt
Volume en frequentie	€ 198	€ 123	€ 7,30 per container restafval
Gewicht	€ 199	€ 111	€ 0,25 per kilo restafval
Gewicht en frequentie	€ 206	€ 113	€ 0,25 per kilo restafval
Aantal personen (geen diftar)	€ 260	nvt	nvt
Vast recht (geen diftar)	€ 275	nvt	nvt

11 Ontleend aan Rijkswaterstaat, Afvalstoffenheffing 2018 (p.23, en p.33 en verder)

1.5 Nadelen van diftar

Als belangrijkste nadeel van diftar worden de gevolgen van ontwijkgedrag gezien. Het gaat dan in brede zin over het op oneigenlijke wijze aanbieden van restafval, bijvoorbeeld op niet daarvoor bestemde plekken in de openbare ruimte (dumping, zwerfafval, openbare prullenbakken), het plaatsen naast de containers (bij-plaatsingen), het aanbieden met de grondstoffen (vervuiling) of het meenemen naar het werk of naar een buurgemeente. Meer hierover en over de mogelijke beheersmaatregelen (aanvullend beleid) is terug te vinden in paragraaf 3.6

Tot slot wordt veelal ook gewezen op het effect van diftar op huishoudens die onvermijdbaar afval produceren. Hierbij kan het gaan om mensen die om medische redenen meer afval produceren (incontinentiemateriaal, stoma-afval, etc) of om gezinnen met jonge kinderen die veel luierafval produceren. Voor deze doelgroepen staat het de gemeente vrij om specifieke regelingen te treffen, de zogenoemde maatwerkoplossingen. Meer hierover is terug te vinden in paragraaf 3.5.

2. Besluitvorming

2.1 Inleiding

Het besluit tot het invoeren van (een vorm van) diftar is niet van de ene op de andere dag genomen. Gezien de gevoeligheid van het onderwerp is het ook niet raadzaam om deze beslissing er snel doorheen te jagen. Snelle beslissingen kunnen over het algemeen op minder draagvlak rekenen dan besluiten die uitvoerig (zowel politiek als ambtelijk) zijn voorbereid, en waarvan iedereen, ook alle inwoners, het gevoel hebben betrokken te zijn geweest bij de totstandkoming ervan.

In dit hoofdstuk worden de verschillende stappen en aandachtspunten beschreven die van belang zijn in het traject dat uiteindelijk kan leiden tot het besluit om diftar in te voeren. Hiertoe worden drie onderdelen van het besluitvormingsproces uitgebreid besproken:

- Evaluatie van het huidige beleid en vaststellen van (nieuwe) ambities
- Politiek en bestuurlijk draagvlak creëren voor diverse inzamelstrategieën, waaronder diftar
- Publiek draagvlak creëren voor wijziging van het beleid, mogelijk ook door de invoering van diftar

2.2 Evaluatie huidig beleid en vaststellen ambities

Een goede voorbereiding voor de keuze van een nieuw inzamelsysteem start met een evaluatie van het huidige afvalbeleid en het formuleren van de ambities (vergezicht) die de gemeente heeft op het vlak van afvalscheiding. Als de ambities van het college en de gemeenteraad helder zijn, kan men beginnen met het voorbereiden van nieuw beleid. Wanneer de ambitie nog niet helder is, bestaat het risico dat het ambitieniveau met name bepaald gaat worden door de wenselijkheid van de instrumenten die nodig zijn om deze te verwezenlijken.

Tip: zorg ervoor dat de gemeenteraad zich heeft uitgesproken over de ambities op het vlak van afvalscheiding alvorens de instrumenten hiertoe te gaan bespreken. Zo zorg je ervoor dat de discussies over doel en middelen gescheiden blijven.

Het aanknopingspunt voor het vaststellen van de ambities is het VANG programma van de Rijksoverheid, dat wordt uitgevoerd door , VNG, NVRD en Rijkswaterstaat[12]. VANG staat voor de doelstelling 'Van Afval Naar Grondstof'. De ambitie ten aanzien van huishoudelijk afval is daarin als volgt bepaald:

12 Uitvoeringsprogramma VANG huishoudelijk afval, herijking 2018-2020 (p.7).

Figuur 2.1:
Ambitie van het Uitvoeringsprogramma VANG

Ambitie

De ambitie van het Uitvoeringsprogramma VANG - Huishoudelijk Afval is om in 2020 te komen tot 75% afvalscheiding, met een verdere doorgroei naar een maximaal percentage scheiding in 2025. Hiermee wordt een belangrijke bijdrage geleverd aan een van de doelen uit het VANG-programma en het Rijksbrede programma voor de Circulaire Economie; het halveren van de hoeveelheid Nederlands afval die wordt verbrand en gestort van ongeveer 10 Mton naar 5 Mton (in 2022).

De ambitie voor afvalscheiding in 2020 is geconcretiseerd in een hoeveelheid huishoudelijk restafval (fijn en grof huishoudelijk restafval samen) van maximaal 100 kilogram per inwoner per jaar. Een ambitie in kilogram restafval maakt beter inzichtelijk hoeveel grondstoffen en materialen in de keten blijven. Met alleen het aandeel afvalscheiding kan dit niet tot uitdrukking worden gebracht. Tevens is het met een vertaling van de ambitie naar kilogram huishoudelijk restafval mogelijk om de ambities rond afvalpreventie te tonen. Om een hoeveelheid van 100 kilogram restafval per inwoner per jaar in 2020 te realiseren, dient immers niet alleen de hoeveelheid afvalscheiding fors toe te nemen (tot zeker 75%), maar tevens minder afval geproduceerd te worden.

Met het Uitvoeringsprogramma worden de middelen vrijgemaakt om de ambities voor huishoudelijk afval binnen handbereik te brengen. Belangrijk is voorts dat de publieke partijen binnen het programma gezamenlijk aan de slag zijn om deze amitieuze doelen te realiseren.

Met een evaluatie van het eigen afvalbeleid en de landelijke spiegel vanuit het VANG-programma (waar staan vergelijkbare gemeenten) kan inzichtelijk worden gemaakt hoe ver de gemeente is met haar bijdrage aan de landelijke doelstelling, en hoe de gemeente zich verhoudt tot buurgemeenten en soortgelijke gemeenten. Een dergelijke informatieve 'VANG-avond' kan een goed beeld schetsen voor de gemeenteraad inzake de ontwikkelingen op het gebied van afvalbeheer en een inleiding zijn voor een eerste raadsavond waarin de ambities van de gemeente worden vastgelegd en afspraken worden gemaakt over de uitwerking daarvan. De ambities kunnen eenvoudigweg worden vastgelegd als een doelstelling ten aanzien van het te behalen scheidingspercentage en de hoeveelheid restafval in het jaar 2025 (bijvoorbeeld), maar kunnen feitelijk alle facetten omvatten van de afvaldriehoek (milieurendement, afvalbeheer-kosten, dienstverlening en service).

13 NVRD, Gemeentelijk beleidsplan afvalstoffen-grondstoffen, Handreiking voor het opstellen van een beleidsplan (p.32)

Figuur 2.1.1:
Facetten van de afvaldriehoek, waarop ambities kunnen worden bepaald[13].

Figuur 2.2:
De inhoud van een beleidsplan

Het volgende voorbeeld betreft een voorstel uit 2013 aan een van de betrokken gemeenteraden voor het destijds gezamenlijk vastgestelde beleid in Regio Twente.

Voorstel

1 De gezamenlijke ambitie "Afvalloos Twente", waarbij wordt gestreefd naaar 90% hergebruik en nog slechts 50 kilogram restafval per inwoner pr jaar in 2030, te onderschrijven en daarbij benadrukken dat bij de realisatie van deze ambitie en het daarop gebaseerde (toekomstig) afvalstoffenbeleid de volgende uitgangspunten gelden:
   - voldoende draagvlak onder de inwoners én
   - de inzet van lokale verenigingen bij de inzameing van (deelstromen) huishoudelijk afvalstoffen zoveel mogelijk te behouden;

2 Kennis te nemen van de vervolgstap een projectplan "Afvalloos Twente" op te stellen, waarbij de structuur van de samenwerking en de diverse (deel)projecten die worden opgepakt en uitgevoerd, nader worden uitgewerkt.

De vervolgstap betreft het opstellen van een project- of beleidsplan. Hiervoor wordt verwezen naar de NVRD-handreiking. In het beleidsplan dienen de volgende onderwerpen aan bod te komen:

Onderwerpen voor het beleidsplan

- Reikwijdte van het plan.
- Doelen van het plan.
- Informatie over de context van het beleid en de maatregelen.
- Maatregelen die de gemeente neemt:
  - fysieke voorzieningen: inzamelmiddelen, afvalbrengmogelijkheden;
  - handelen van de gemeente: inzamelen, dienstverlening voor doelgroepen, omgaan met meldingen en klachten;
  - regels voor het inzamelen: regels voor de gemeente, regels voor de burger in de Afvalstoffenverordening.
- Verwachtingen van de gemeente richting de burger.
  De burger moet uit het plan of uit de daaruit afgeleide informatiebronnen (via brochures, de website, social media) kunnen opmaken:
  - waarom hij/zij zou moeten willen meewerken aan de uitvoering van het afvalbeleid en zou moeten bijdragen aan het realiseren van de doelen en ambities;
  - hoe dat aansluit bij zijn/haar belevingswereld;
  - wat van hem/haar wordt verwacht aan handelingen en omgaan met dagelijks afval;
  - wat voor voorzieningen er zijn en op welke wijze hij/zij die kan bereiken en gebruiken'
  - waar hij/zij daarvoor terecht kan;
  - op welke wijze hij/zij met vragen terecht kan en hoe hij/zij nadere informatie kan krijgen'
  - wat zijn/haar bijdrage is aan de doelen die we met z'n allen hebben gesteld;
  - wat voor hem/haar de voor- en nadelen (baten en kosten) zijn en hoe die zich tot elkaar verhouden.

2.3 Politiek draagvlak creëren

De gemeenteraad heeft een belangrijke keuze te maken. Door vroegtijdig voldoende draagvlak te creëren, kun je voorkomen dat de argumentatie op basis van onderbuikgevoelens en vooroordelen plaatsvindt. Helaas valt dit besluitvormingsproces niet volledig te sturen. Aankomende verkiezingen, een minder standvastige wethouder en/of sterke oppositie kunnen voor de nodige tegenwind zorgen. Een gedegen voorbereiding van de politieke besluitvorming zal een groot deel van de mogelijke weerstand wegnemen.
De stappen die kunnen worden gezet zijn de volgende:

1. Definieer mogelijke maatregelen om de vastgestelde doelen (paragraaf 2.2) te behalen, en reken deze door op de te verwachten effecten ten aanzien van milieurendement, afvalbeheerkosten en dienstverlening;
2. Informeer de raad over de uitkomsten van deze "scenario" berekeningen en neem de opmerkingen van de raad mee in het vervolg;
3. Voer een bewonersonderzoek of bewonersparticipatieprogramma uit om ook de ideeën van inwoners over het faciliteren van een betere afvalscheiding en het terugdringen van restafval mee te nemen;
4. Stel op basis van het overleg met de raad en de inwoners een beleidsplan op waarin de mogelijke en meest gewenste keuzes uitgewerkt zijn in een beperkt aantal scenario's, en leg deze ter keuze voor aan college en raad.

Stap 1: Er zijn veel keuzes te maken, waarvan diftar er één is.
Een keuze voor diftar stuit vaak op weerstand. Het doorrekenen van diftar, naast alternatieven, zal echter inzichtelijk maken dat er duidelijke voordelen met het systeem te behalen zijn. Fig. 2.3. laat zien dat diftar in een beperkt aantal gemeenten wordt gekozen.
Er zijn vele alternatieven denkbaar, maar Fig. 1.6 (pag. 9) komt met scenario berekeningen voor de gemeente tot leven, en diftar zal daar dan goed uitspringen als effectieve maatregel om de hoeveelheid restafval terug te dringen en het scheidingsniveau te verhogen.

Welke maatregelen zetten gemeenten in?
Minder restafval en meer recycling is een flinke klus. Welke maatregelen nemen gemeenten om de doelstellingen te halen? In figuur 2.4 ziet u welke maatregelen gemeenten nemen. De gemeenten zijn ingedeeld naar de hoeveelheid restafval in kg per inwoner.

Figuur 2.3:
Mogelijke maatregelen voor minder restafval en meer grondstoffen hergebruik[14]

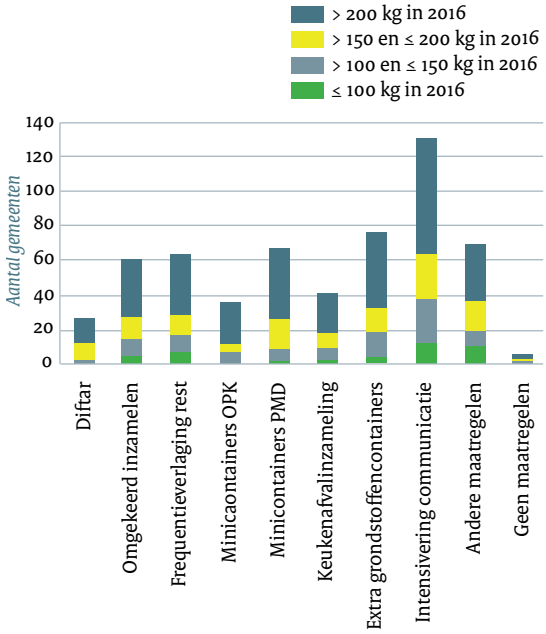

Bron: RWS, 2017

Stap 2: Informeer de gemeenteraad opnieuw over de huidige stand van zaken en de noodzaak tot verandering om de vastgestelde ambities te behalen en de daarvoor geïdentificeerde en doorgerekende mogelijkheden. Door de voor- en nadelen van verschillende tariefsystemen toe te lichten en de verhouding tot de doelstellingen zichtbaar te maken (visuals, cijfers) krijgt de raad duidelijkheid en meer grip op de materie. Een presentatie door een ervaringsdeskundige/expert en/of bezoek aan een vergelijkbare gemeente kan helpen om fabels en de feiten van elkaar te onderscheiden.

Tip:
Het organiseren van een informatieavond in informele setting (liefst buiten de raadszaal) draagt bij aan het inventariseren van gevoeligheden, politieke voorkeuren en bezwaren van raadsleden. Het helpt om hierbij een externe spreker uit te nodigen die vooroordelen kan wegnemen en objectief de vragen van raadsleden kan beantwoorden. Het helpt ook als een aantal mogelijke maatregelen, waaronder diftar, is doorgerekend op hun effecten ten aanzien van milieurendement en kosten.

14 VANG huishoudelijk afval, Meer preventie en afval scheiden, minder restafval, 2017 (p.4)

Stap 3: Voor veel gemeenten is een bewonersonderzoek of participatieprogramma standaard onderdeel van een beleidsvormend traject. Als de gemeente maatregelen op het gebied van afval-inzameling wil nemen doet zij er hoe dan ook goed aan de bewoners ook te horen en een vorm van inspraak te geven. Dit kan op velerlei manieren[15]. Het grote voordeel is dat een bewonersonderzoek al een eerste aankondiging is van de wens om zaken in het afvalbeheer aan te gaan pakken. Het is dus belangrijk om het doel daarvan (waarom is dit nodig?) goed uit te leggen. Vervolgens kunnen de inwoners hun mening laten horen. Dit kan op basis van een bewonersonderzoek of middels bewoners(inloop)avonden, al dan niet met voorlichting over de achtergronden van het afvalscheiden, en vooral ook wat er gebeurt met de grondstoffen, want daarvan hebben inwoners geen goed beeld maar daarin zijn zij zeer geïnteresseerd.

Uit bewonersonderzoeken komen steevast enkele zaken duidelijk naar voren:

- Het merendeel van de inwoners wil graag meewerken aan afval-scheiding;
- De gemeente moet het de inwoners gemakkelijk maken, dus faciliteren;
- Men heeft geen uitgesproken mening over maatregelen, met uitzondering van de gft inzameling. Veelal spitsen wensen van de inwoners zich toe op het gft. Men wil dat dan vooral frequenter ingezameld zien (in de zomer);
- De mening over diftar hangt sterk af van de formulering van de vraagstelling. Vergelijk: 'wilt u gaan betalen voor uw restafval?' en 'moeten mensen die goed scheiden worden beloond?'.
  De antwoorden op deze vragen laten zich raden, en zijn zeer bepalend ten aanzien van een eerste meningsvorming over het instrument diftar.

Het laatste is verklaarbaar. Zonder nadere uitleg zijn inwoners vaak tegen diftar of het betalen voor het aanbieden van restafval. Men is snel in de veronderstelling dat het dan duurder zal worden. Het vereist veel uitleg om de inwoners een goed beeld van diftar te geven en daarmee de vooroordelen weg te nemen. Onderstaande voorbeeld (bewonersonderzoek Schouwen-Duiveland) laat zien dat het wel kan, en dan kan rekenen op veel goedkeuring.

15 Afval Overleg Orgaan, Handreiking bewonersonderzoek afvalscheiding, Stappenplan en voorbeeldvragen, 2003

De gemeente wil het afval scheiden aanmoedigen. Dat kan door het aanbieden van restafval minder gemakkelijk te maken. Welke maatregel(en) hebben daarvoor uw steun? (meerdere antwoorden mogelijk):	
Per keer betalen dat u de grijze rolemmer voor restafval aan de weg zet. Als u minder vaak restafval aanbiedt, betaalt u minder afvalstoffenheffing. U zet de rolemmer nu elke 2 weken aan de weg, dat is 26 keer per jaar. De kosten hiervoor zitten in de afvalstoffenheffing en zijn voor iedereen gelijk. Als u goed scheidt is uw rolemmer minder snel vol en hoeft u hem minder vaak aan de weg te zetten. U betaalt dan minder dan iemand die hem vaak aan de weg zet. Veel mensen gaan hierdoor beter scheiden, zo blijkt uit de ervaringen elders.	45,6%
Restafval nog maar 1 keer per 4 weken ophalen (dat is 13 keer per jaar), voor iedereen. Je moet dan wel beter scheiden.	17,4%
Vrije keuze voor een grotere of een kleinere rolemmer met een hoger tarief afvalstoffenheffing voor een grotere rolemmer en een lager tarief voor de kleinere rolemmer.	37,3%
De restafval rolemmer (grijs) aan huis vervalt. Het restafval kan je kwijt in een ondergrondse container in de straat. Er komt dan plaats vrij voor een grondstoffencontainer aan huis.	20,7%

Stap 4: Dit is de samenvatting van de voorgaande stappen in een beleidsplan met opties, op basis waarvan de raad zal worden gevraagd een keuze te maken. De raad spreekt voor de inwoners en moet de knoop doorhakken. Daarom is het van belang dat de inwoners vooraf betrokken zijn en dat er passende elementen van hun wensen ook in het beleid terugkomen. Diftar is niet alleen een middel om restafval te reduceren. Het moet ook het aanbieden van grondstoffen faciliteren, en daar kunnen de inwoners zich op richten. Hoe kan dat beter? Deze vragen zijn in het bewonersonderzoek aan bod gekomen en hebben wensen opgeleverd. De raad moet nu kiezen uit enerzijds de strategie (zie Fig. 1.6) en anderzijds de gewenste maatregelen. Alle keuzes zijn daarvoor doorgerekend. Het college kan een advies hierbij geven.

2.4 Draagvlak creëren bij bewoners

De snelheid van het traject van politiek draagvlak hangt voor een deel samen met de mate van publiek draagvlak dat er is voor het invoeren van nieuw afvalbeleid. Publieke onrust zorgt ervoor dat de politiek ook minder geneigd zal zijn om beslissingen te nemen. Om politiek draagvlak te creëren én vast te houden, is het dus van groot belang dat er ook publiek draagvlak wordt gecreëerd voor het gewenste afvalbeleid naar minder restafval en meer grondstoffen. Afhankelijk van de wens van de gemeenteraad kan worden bepaald of inwoners inspraak krijgen voorafgaand aan de besluitvorming door de raad, of dat zij geïnformeerd en betrokken worden als het raadsbesluit al genomen is. Het laatste heeft doorgaans niet de voorkeur, zoals in de vorige paragraaf al is aangegeven.

Belangrijk om te realiseren is dat elke (grote) verandering weerstand zal oproepen. Elke gemeente krijgt te maken met bewoners die het niet eens zijn met het nieuwe systeem, of de manier waarop het wordt ingevuld. Het vroegtijdig verstrekken van informatie over het nieuwe systeem kan er echter wel voor zorgen dat de (onvermijdelijke) publieke weerstand beperkt, minder heftig en van korte duur is. Een bewonersonderzoek of –participatie programma is daarvoor gewenst.

Bewonersparticipatie en verkrijgen van draagvlak kan op verschillende manieren en in verschillende fases. We zien op de participatieladder van inspraak dat hoe hoger op de ladder je komt, hoe groter de invloed van de inspraak van de inwoner is op de vorming en uitvoering van het beleid. Logischerwijs zal de weerstand tegen verandering vanuit inwoners het laagste zijn, naar mate ze eerder in het proces van besluitvorming betrokken worden. Dit betekent echter ook dat het traject langer wordt, en de uitkomst ongewisser wordt. Je moet dus als gemeente goed nadenken over de mate van participatie in het voorbereidende traject .

Bij stap 1, 2 en 3 is er sprake van 'inspraak'. Stap 4 en 5 gaan uit van het eigen initiatief van de inwoners en een grote rol in het bereiken van het doel. Dit komt in de praktijk weinig voor als het gaat om een besluit om de afvalinzameling aan te passen, aangezien dat besluiten zijn die betrekking hebben op de hele gemeente. Daarom worden trede 1 t/m 3 hieronder kort beschreven.

1. *Informeren:* In dit geval is er geen sprake van inspraak of participatie van de inwoners in de besluit-vormende fase. De raad heeft bij voorkeur al haar besluit genomen over de ambities op het gebied van afvalscheiding (paragraaf 2.2). De inwoners kunnen middels inloopavonden hierover geïnformeerd worden. Zij zullen vooral ook willen weten hoe de gemeente presteert, wat er moet gebeuren om de ambities waar te maken, en vooral ook wat er precies met de grondstoffen gebeurt. Het informeren kan het best plaatsvinden op het moment dat de raad haar ambities heeft vastgesteld en voordat de inwoners de kans krijgen om deel te nemen aan een bewonersonderzoek. Er zijn dan nog geen standpunten ingenomen. Mogelijke maatregelen, waaronder diftar, kunnen goed worden uitgelegd, vragen kunnen worden beantwoord. Het is dan belangrijk dat het systeem op een positieve manier wordt gekaderd en dat van tevoren een inventarisatie is gemaakt van de mogelijke vragen en weerstanden bij inwoners, met de bijbehorende antwoorden en reacties. Bijlage 3 bevat een selectie van veel voorkomende vragen en bezwaren en de mogelijke reacties hierop.
2. *Consulteren:* Deze vorm van inspraak wordt vaak toegepast. Een eenvoudige manier hiervoor is het uitzetten van een bewonersonderzoek om de mening van de inwoners te peilen. Er zijn echter ook ander vormen denkbaar. Bij deze vorm van participatie kan in een korte tijd een groot deel van de inwoners geraadpleegd worden. De resultaten van een bewonersonderzoek worden vaak gebruikt als ondersteuning voor het te nemen besluit, zoals in de vorige

Figuur 2.4:
Participatieladder voor inspraak

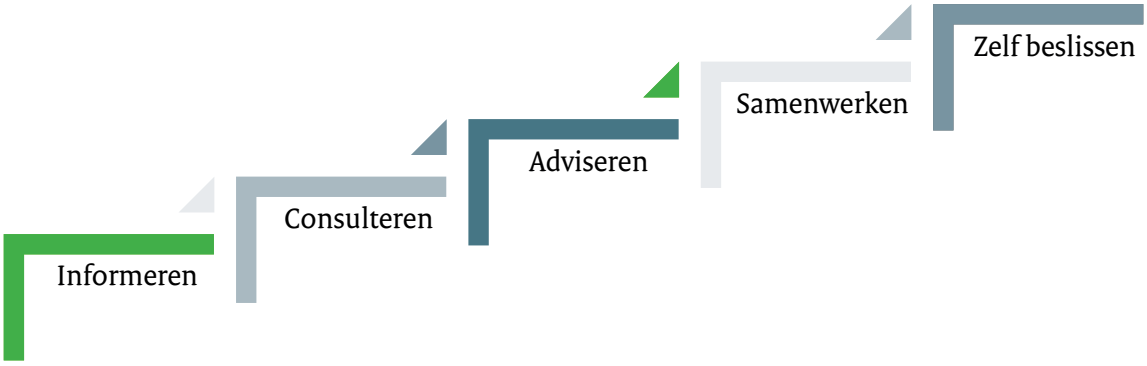

paragraaf ook is aanbevolen (stap 3). Een uiteindelijke beleidskeuze die rekening heeft gehouden met de uitkomsten van een bewonersonderzoek, kan op meer draagvlak rekenen dan wanneer inwoners niet zijn gehoord. Weerstand kan hiermee echter niet worden voorkomen. Er zullen altijd bewoners blijven die zich niet herkennen in het besluit dat wordt genomen, en mogelijk tegenacties gaan organiseren. Een goed uitgevoerd bewonersonderzoek kan zorgen voor de noodzakelijke balans.
3. Adviseren: Een andere mogelijkheid is het organiseren van bewonersavonden, waarbij de inwoners (bijvoorbeeld per kern of wijk, en/of voor laag- en hoogbouw gescheiden) kunnen meedenken en gezamenlijk tot een voorstel komen. De betrokkenheid van de inwoners die meedenken is hoog. Zij zetten zich er graag voor in. Echter, de interesse (de opkomst voor dit soort bijeenkomsten) is over het algemeen veel lager dan de deelname aan een bewonersonderzoek. De inwoners die zich hiervoor inzetten geven vaak veel om het onderwerp, en zijn al goede afvalscheiders, of juist tegenstanders. Het risico is dan ook groot dat je hiermee niet een goede afspiegeling van de hele bevolking aan tafel krijgt waardoor de uitkomsten niet representatief zijn. De input die tijdens deze avonden wordt verzameld, kan als advies worden meegegeven aan de raad, die vervolgens zelf besluiten neemt. Vaak weegt in dit geval het advies van de inwoners zwaar en zal het besluit van de raad hierop gebaseerd zijn.

De aanbeveling is om inwoners te informeren over de wens voor verdergaande afvalscheiding nadat de raad haar ambitie voor afvalscheiding heeft vastgesteld, en hierbij ook te wijzen op een bewonersonderzoek dat zal volgen. Een schriftelijk bewonersonderzoek heeft de voorkeur, omdat hieraan alle inwoners van de gemeente, laagdrempelig, mee kunnen doen. Een juiste (objectieve) vraagstelling is van groot belang. Tevens kunnen veel aanvullende maatregelen voor betere afvalscheiding worden geoogst. De uitkomsten van het bewonersonderzoek kunnen bijvoorbeeld op inloopavonden weer teruggekoppeld worden aan de inwoners, de gemeente kan daar een persbericht aan koppelen. Vervolgens zal de raad een besluit gaan nemen. Ook hieruit komt een persbericht tot stand.

Met deze gang van zaken worden inwoners gedurende het gehele besluitvormende proces op meerdere momenten geïnformeerd. Een besluit, bijvoorbeeld voor diftar, komt dan niet meer uit de lucht vallen. Er zal dan minder weerstand tegen zijn. Er is op deze wijze draagvlak gecreëerd.

Uit verschillende bewonerspeilingen blijkt steeds weer dat inwoners diftar, vooraf aan de uitvoering, niet de voorkeur geven. Achteraf zijn inwoners desgevraagd voor het overgrote merendeel heel tevreden met het systeem. Dit wijst erop dat ‘onbekend’ het systeem diftar ‘onbemind’ maakt. Het vereist veel overtuigingskracht en een besluitvaardig bestuur om de inwoners mee te nemen in deze beslissing, gezien de overduidelijke voordelen die het systeem heeft op een betere afvalscheiding, het gewenste doel. Wat daarbij kan helpen, is om inwoners te laten puzzelen op varianten, waarbij ook de kosten dan in beeld gebracht worden. Als de kostenvoordelen en de effecten op het milieurendement bekend zijn (doorgerekend zijn), blijken meer inwoners de keuze te maken voor diftar. Ook blijkt uit pilotonderzoek dat inwoners een diftar systeem beter waarderen dan een systeem met minder frequent inzamelen. De reden hiervoor is dat er met diftar keuzevrijheid is; je kan de container aanbieden 2-wekelijks, maar dat hoeft niet. De vaak genoemde nadelen van diftar, zoals afvaldumping, bijplaatsingen, inwoners met medisch afval, komen altijd naar voren. Hierop zal in de volgende paragraaf dieper worden ingegaan.

3. Invoering

3.1 Inleiding

Wanneer de gemeenteraad het besluit heeft genomen om diftar in te voeren, is het tijd voor de volgende stap in het proces: de voorbereiding van de invoering. In de eerste plaats moet er een aantal keuzes worden gemaakt door de raad ten aanzien van de precieze manier waarop het diftar systeem wordt uitgerold. Het gaat hier enerzijds om de precieze invulling van de diftar systematiek (tariefstelling, afrekenmethode, etc.) en anderzijds om het flankerende beleid (communicatie, doelgroepenbeleid, tegengaan van ongewenste neveneffecten, etc). Bijlage 1 geeft een checklist van aandachtspunten. Niet alle punten zijn van even groot belang. In dit hoofdstuk worden de belangrijkste keuzes die kunnen worden gemaakt toegelicht, zodat beleidsmakers (college en raad) de juiste vragen kunnen stellen aan de met uitvoering van het beleid belaste personen.

3.2 Tariefstelling en wijze van verrekening

Bij de invoering van diftar komt er een systematiek tot stand, waarbij het aanbod van restafval (en soms ook gft) per huishouden wordt geregistreerd, naar wens op volume, frequentie en/of gewichtsbasis (zie paragraaf 1.3). Hiervoor is een container management systeem nodig (CMS), waarover in bijlage 2 meer informatie terug te vinden is. Het systeem hierachter is dat een inzamelmiddel (minicontainer of ondergrondse container) middels een chip of milieupas gekoppeld is aan een adres. Bij de inzameling van het restafval herkent de inzamelauto de minicontainer aan de chip en herkent de ondergrondse container de milieupas. Het aanbieden van het restafval wordt op deze wijze geregistreerd op het betreffende adres.

Het betreffende adres wordt afgerekend op het aanbod van restafval middels deze registratie. De gemeente heeft vooraf bepaald en vastgelegd (in de verordening afvalstoffenheffing) welke tarieven van toepassing zijn. Dit is in alle gevallen een basistarief (vast tarief) en een variabel tarief. Het laatste tarief is dan gekoppeld aan het (rest) afvalaanbod, dus een tarief per volume, frequentie en/of gewicht dat wordt aangeboden.

De keuze voor de hoogte van het variabele tarief is één van de belangrijkste keuzes die moeten worden genomen. Het is dus ook van groot belang dat de raad, die dit tarief moet vaststellen, goed wordt geïnformeerd over de verschillende mogelijkheden daarvan en van de consequenties van bepaalde keuzes. In principe is de keuze als volgt:

- Het totaal van vast tarief en variabel tarief (de inschatting ervan) moet de totale kosten (afvalstoffenbegroting) dekken. Vooral in het 1e jaar bij invoering van diftar is het effect op de kostenverschuivingen door de invoering van diftar niet zeker. Het is dus belangrijk hiervoor dan een veilige aanname te doen;

- Het variabel tarief is in beginsel bedoeld ter dekking van de variabele kosten (inzamel- en verwerkingskosten voor het restafval en soms ook gft). Dit zijn de directe kosten voor deze fractie(s). Naarmate er meer vaste kosten worden gedekt uit het variabele tarief nemen de financiële risico's voor de gemeente toe;
- Het variabel tarief is de prijsprikkel. Hoe hoger het variabel tarief hoe sterker de prikkel tot afvalscheiding. Echter een hoger variabel tarief brengt het risico met zich mee dat wanneer er minder restafval (of gft) wordt aangeleverd dan dat vooraf is aangenomen er onderdekking kan ontstaan. Er komt dan niet genoeg heffing binnen om alle kosten van het afvalbeheer te dekken. Het opvolgende jaar zal dan de afvalstoffenheffing weer verhoogd moeten worden, wat een ongewenst signaal is voor de inwoners. Dit wordt ook wel de *diftar paradox* genoemd[16]. Om deze valkuil te vermijden is het verstandig ook met de risico's (een betere afvalscheiding dan gedacht) rekening te houden bij het vaststellen van de tarieven.

Het basistarief kan voor elk huishouden gelijk worden gesteld maar ook verschillen al naar gelang het aantal inwoners in een huishouden. Hoewel geen lineair verband bestaat tussen het aantal inwoners per huishouden en het afvalaanbod, wordt door een verschil in vastrecht tussen één- en meerpersoonshuishoudens in de regel tegemoetgekomen aan bezwaren dat een 1-persoonshuishouden bij diftar financieel benadeeld kan worden. Dit geldt met name in gemeenten waar tot de invoering van diftar het verschil in tarief tussen een 1-persoonshuishouden en een meerpersoonshuishouden groot was.
Bij de tariefstelling moeten ook de inzameling van grof restafval en de milieustraat niet vergeten worden, anders ontstaat hier een potentieel lek in het systeem.

Voor alle opties geldt dat, geredeneerd vanuit het gelijkheidsprincipe, elke liter of kilo restafval (of elke liter of kilo gft-afval) evenveel moeten kosten, of dit afval nu in een minicontainer of een ondergrondse container wordt aangeboden. Een afvalinworp van 60 liter in een ondergrondse container moet dus een kwart van het tarief bedragen van het aanbieden van een 240 liter minicontainer.

Het bedrag dat een gemeente vaststelt als basistarief en als variabel bedrag verschilt per gemeente. Het ligt er immers aan hoe hoog de totale kosten zijn die gedekt moeten worden en welke keuze de gemeente maakt ten aanzien van de verdeling vaste kosten variabele kosten over het basistarief en het variabele tarief. Op grond van wettelijke regelgeving is een 100 procent variabel tarief niet toegestaan. Er moet dus altijd een basistarief zijn.

De wijze van afrekening van de afvalstoffenheffing kan op de volgende manieren plaatsvinden:
- Het vaste tarief wordt op de gebruikelijke wijze, in het betreffende kalenderjaar, in rekening gebracht;
- Voor het variabele tarief bestaat de mogelijkheid voor:
  - Verrekening achteraf, dus in het kalenderjaar dat volgt op het betreffende kalenderjaar;
  - Verrekening periodiek achteraf, bijvoorbeeld per kwartaal;
  - Op basis van een voorschot met verrekening achteraf;
  - Pre-paid.

Verrekening achteraf is relatief eenvoudig. Het door een adres aangeboden restafval (bijvoorbeeld het aantal malen dat een container is aangeboden of een afvalzak is ingeworpen in het betreffende jaar) wordt middels het daarvoor vastgesteld tarief in rekening gebracht. De inwoner betaalt dan op de aanslag de vaste heffing voor het nieuwe jaar en de variabele heffing voor het vorige (betreffende) belastingjaar. Het nadeel is dat de gemeente in dit geval een jaar variabel tarief voor alle adressen zal moeten voorfinancieren, in het jaar van de invoering van diftar. Dit nadeel wordt kleiner met periodieke verrekening, maar dan moeten er meerder aanslagen verzonden worden. Het nadeel valt geheel weg als er met een voorschot en verrekening achteraf wordt gewerkt. De mogelijkheden vereisen in alle gevallen overleg met de uitvoeringsorganisatie van de belastingheffing. Niet alles is altijd mogelijk en er hangt een prijskaartje aan dat van belang kan zijn. De perceptiekosten bedragen doorgaans 5-10 €/huishouden bij diftar gemeenten.

De perceptiekosten vallen geheel weg als de gemeente met een pre-paid systeem gaat werken. Pre-paid systemen bestaan al voor de dure zak, die je vooraf moet aanschaffen, en voor ondergrondse containers, waar je een aantal tikken vooraf kunt kopen. Middels slimme ICT oplossingen kunnen inwoners zien hoeveel tikken ze nog hebben en wanneer ze bij moeten kopen. Hebben ze geen tikken meer, dan kunnen ze geen restafval aanbieden. Deze systemen bestaan nog niet voor minicontainers, maar kunnen daar evengoed voor ontwikkeld worden. Een inzamelvoertuig herkent immers of een container aan de weg meegenomen mag worden of niet, op basis van een zogenaamde "white-list". Heb je geen tikken meer, dan sta je niet langer op de "white-list" en wordt je container niet geleegd. Uiteraard zal men er dan voor moeten zorgen dat inwoners gewaarschuwd worden als het aantal tikken de 0 gaat naderen.

3.3 De basis op orde

Wanneer een gemeente haar inwoners wil stimuleren zo min mogelijk restafval aan te bieden door middel van het invoeren van diftar, zullen alle voorzieningen voor het scheiden van grondstoffen eerst op orde moeten zijn. Het gaat dan om de inzameling van fracties aan huis (ook het grof vuil), verzamelcontainers en de inrichting en regels van de milieustraat. In het vastgestelde beleidsplan zijn de te nemen maatregelen hiervoor in principe gedefinieerd. Als de gemeente wil weten of zij het goed georganiseerd heeft verdient het aanbeveling om (zeker in het jaar van invoering van diftar of direct daarna) deel te nemen aan de jaarlijkse benchmark afvalscheiding[17], die NVRD samen met Rijkswaterstaat organiseert.

16 GRAM, Diftar; wat is er waar van de paradox?, augustus 2019 (p.14,15)
17 Zie www.benchmarkafval.nl

3.4 Communicatie

Diftar blijkt in veel gemeenten onder inwoners het nodige los te maken. Goede en uitgebreide communicatie is van groot belang voor het draagvlak van het nieuwe beleid. Het zwaartepunt van de communicatie-inzet ligt in de fase van de aanloop naar de invoering en de eerste maanden van de uitvoering. Belangrijk daarbij is om de boodschap positief te brengen, bijvoorbeeld: “afval scheiden loont” in plaats van: “betalen voor restafval”.

Tip:
Maak gebruik van opgedane kennis bij andere gemeenten. Vraag brieven en brochures op bij gemeenten die eerder Diftar hebben ingevoerd. Of gebruik de inspiratiegids communicatie afval scheiden opgesteld door Rijkswaterstaat. Deze praktische gids dient ter inspiratie voor gemeenten die op zoek zijn naar een manier om effectieve gedragsbeïnvloedingstechnieken in te zetten bij de communicatie over afvalscheiding[18].

Over het betrekken van inwoners tijdens het beleidsvormingsproces is al veel gezegd in paragraaf 2.4. De communicatie houdt daar echter niet op. Ook in de aanloop naar het jaar van invoering van diftar en daarna zal voortdurend gecommuniceerd moeten worden. Inwoners moeten weten waar ze aan toe zijn: Hoe ziet de inzameling met diftar er voor hun huishoudens uit en wat wordt er van hen verwacht? Veelgestelde vragen zijn:

- Hoe kan ik afval scheiden, wat zijn de regels, wat hoort bij wat?
- Waar, wanneer en hoe kan ik met welk afval terecht?
- Hoe goed scheiden we het afval al en hoe kan het nog beter?
- Hoe kan ik afval verminderen?
- Hoe kan ik thuis composteren (indien dit mogelijk/een optie is)?
- Wat gebeurt er met de gescheiden fracties?
- Kan ik (online) mijn aanbiedgegevens inzien?
- Kan ik als hoogbouwbewoner ook gft aanbieden?
- Gaat er niet heel veel zwerfafval ontstaan en hoe gaat de gemeente daarmee om?

Voor dit doel dient er doorlopend aandacht aan de wens voor een betere afvalscheiding te worden besteed. Het verdient aanbeveling hiervoor een gericht(e) communicatieplan en –campagne te ontwikkelen met een aansprekend beeldmerk of slogan. Het beeldmerk of slogan kan bij elke communicatie-uiting gebruikt worden en zal zorgen voor herkenbaarheid.

Hou er rekening mee dat er in (sociale) media spookverhalen op kunnen doemen over diftar. Soms weten actieve burgers of raadsleden deze spookverhalen goed op te kloppen en daarin media en politieke partijen mee te krijgen. Het is dan belangrijk om hier snel en duidelijk op te kunnen reageren voordat dit een eigen leven gaat leiden. Maak vooral duidelijk wat er wel en niet klopt van de verhalen en geef aan wat de gemeente doet om eventuele negatieve effecten te beheersen.

Tip:
Behouden van draagvlak is belangrijk voor het behouden en verbeteren van de inzamelresultaten. Communiceer daarom tussentijds over de resultaten, en laat zien wat er nog beter kan. Laat ook inwoners zelf aan het woord over het gemak dat ze ervaren. Een verhaal van een inwoner, is voor een andere inwoner heel herkenbaar. Wees ook eerlijk over wat er nog niet zo goed loopt en welke zaken nog extra aandacht krijgen.

Ook na de invoering van diftar blijft communicatie belangrijk. Door de resultaten van diftar regelmatig terug te koppelen hou je de focus langer vast op het onderwerp van afvalscheiding en kan de gemeente laten zien wat er bereikt is. Wees ook dan eerlijk over de dingen die nog niet goed gaan en wat er gedaan wordt om dat te verbeteren. Daarnaast kan overwogen worden om ook met regelmaat individueel terugkoppeling te geven over de ontwikkeling van het eigen afvalaanbod. Bijvoorbeeld door eens per kwartaal via een brief, e-mail of in de afvalapp een overzicht te geven van het afvalaanbod en dat af te zetten tegen het gemiddelde in de straat of wijk.

Communicatiemiddelen

Het is belangrijk dat de informatie die de gemeente geeft over diftar, aankomt bij alle inwoners. Het gebruiken van één communicatie-kanaal is daarom niet voldoende. Iedereen heeft zo zijn eigen favoriete platform om nieuws van en over de gemeente te lezen. De meest voor de hand liggende informatiekanalen zijn:

- *Website gemeente:* zorg dat hier alle informatie te vinden is met betrekking tot diftar inclusief de bewonersbrieven en informatie over doelgroepenbeleid (zie paragraaf 3.5) e.d.. Sommige gemeenten kiezen voor een aparte projectpagina waar ruimte is voor FAQ’s, praktische zaken en voortgangsresultaten.
- *Social media:* Facebook en Twitter zijn handig wanneer het gaat om praktische tips en naamsbekendheid ten behoeve van het project. Dit zijn echter geen éénrichtingskanalen. Geïrriteerde bewoners zullen iedere kans aangrijpen om hun mening te geven over alles wat met afval te maken heeft. Afvalstoffenheffing, zwerfafval, bijplaatsingen, alles krijgt een podium. Zorg dat de beheerders van Facebook en Twitter goed geïnstrueerd zijn om adequaat te kunnen reageren op negatieve berichten. Ook moet het beleid of (en hoe) er omgegaan wordt met berichten op social media vooraf duidelijk zijn.
- *Een diftar nieuwsbrief* die huis-aan-huis wordt bezorgd informeert inwoners over de voortgang van het project en voorziet inwoners van tips en instructies.
- Berichten in de *huis-aan-huis bladen* informeren inwoners eveneens over de voortgang van het project, over belangrijke data en kunnen dienen als verwijzing naar andere informatiebronnen.
- *Affiches op aanplakzuilen* kunnen worden gebruikt om kernboodschappen te communiceren op de belangrijkste momenten in het project.

18 Kijk op https://www.vang-hha.nl/communicatie/gedrag-communicatie/handige-documenten/

- *Afvalcoaches* kunnen inwoners helpen hun afval (nog) beter te scheiden. Afvalcoaches kunnen ingezet worden wanneer inwoners vragen om extra ondersteuning bij het scheiden van hun afval. Ook kunnen ze worden ingezet om te controleren of het afval dat voor inzameling aangeboden wordt, niet vervuild is met restafval. In dat geval kunnen ze een gesprekje aangaan met de eigenaar van de container. Tot slot kunnen afvalcoaches ook verkeerde aanbiedingen en bijplaatsingen signaleren en daar zo nodig actie op ondernemen. Afvalcoaches zijn daarmee ook een vorm van handhaving, maar op een heel laagdrempelige, informerende manier.
- De *klantenservice* van de gemeente of afvalinzamelaar krijgt ook te maken met een grote toename aan telefoontjes. Zorg dat de capaciteit hiervan (tijdelijk) wordt uitgebreid en bereid de medewerkers voor op lastige vragen en weerstand.
- *De afvalwijzer en afvalapp* zullen moeten worden aangepast naar de nieuwe situatie en kunnen in het invoeringstraject ook als communicatiemiddel worden ingezet.

3.5 Doelgroepenbeleid bij diftar

Minimabeleid

Veel gemeenten hebben regelingen voor de minima die (een gedeelte van) de afvalstoffenheffing kwijtgescholden krijgen. Met de invoering van tariefdifferentiatie moet een balans worden gezocht tussen sociale doelstellingen voor lastenverlichting en de doelstellingen van afvalpreventie en verbeterde scheiding. Op grond van de Invorderingswet kan gehele of gedeeltelijke tegemoetkoming in de kosten worden verleend, indien de belastingplichtige niet in staat is om anders dan met buitengewoon bezwaar de aanslag te voldoen. Hiertoe dient een vermogenstoets en inkomenstoets plaats te vinden. Mogelijkheden voor kwijtschelding zijn:

- Tegemoetkoming in de kosten van het vastrecht. Deze tegemoetkoming kan eventueel worden aangevuld met kwijtschelden van een deel van de variabele heffing bijvoorbeeld:
- Een vast te stellen aantal kilo's en/of ledigingen van huishoudens in de gemeente in het afgelopen jaar;

Al het afval dat een huishouden meer aanbiedt dan het aantal vastgestelde gratis kilo's en ledigingen wordt in rekening gebracht. Het aantal kilo's en ledigingen dat per huishouden wordt kwijtgescholden kan jaarlijks door het college worden vastgesteld.

Medisch afval

De gemeente kan ook regelingen treffen voor huishoudens met (veel) medisch afval. De extra voorziening kan aangeboden worden wanneer de inwoner een medische verklaring van huisarts of medisch specialist kan overleggen, waaruit blijkt dat als gevolg van een chronische ziekte of handicap extra afval wordt aangeboden. Mogelijkheden om deze huishoudens tegemoet te komen zijn:

- Het aanbieden van een extra container of een extra aantal gratis inworpen
- Een korting op het tarief per lediging/inworp/kilo

Luiers en incontinentiemateriaal

Ook huishoudens met kleine kinderen hebben een grotere hoeveelheid restafval door het aandeel luiers. Dat kan ook gelden voor ouderen die gebruik maken van incontinentiemateriaal. De gemeente kan ervoor kiezen om deze inwoners al dan niet tegemoet te komen door een korting op het tarief, of door het bieden van een mogelijkheid voor het gratis aanbieden van luiers en incontinentiemateriaal of een alternatief. Mogelijkheden zijn:

- Een speciale route inrichten voor de inzameling van luiers en incontinentiemateriaal;
- Brengvoorzieningen voor luiers en incontinentiemateriaal inrichten, zoals verzamelcontainers of brengpunten bij bijvoorbeeld kinderdagverblijven. Zorg wel dat de voorziening alleen door de inwoners gebruikt kan worden die hier recht op hebben, bijvoorbeeld door toegangscontrole op de verzamelcontainers;
- Stimuleer het gebruik van wasbare luiers, zie bijvoorbeeld https://www.wasbareluierwereld.nl/

Voedselafval / hoogbouwbewoners

GFT is in de meeste gemeenten de zwaarste fractie in het restafval. Veelal gaat het hier met name om voedselresten, en wordt tuinafval wel redelijk goed gescheiden. Veel gemeenten hebben de inzamelvoorzieningen voor GFT in de laagbouw goed georganiseerd, maar de inzameling van voedselafval in de hoogbouw blijft vaak achter. In het kader van diftar is het echter wel zaak om alle bewoners de mogelijkheid te bieden om deze grote afvalstroom te kunnen scheiden, en zodoende optimaal hun restafval te minimaliseren. Veel gemeenten voeren proeven uit om te bekijken welke vorm van gescheiden inzameling van voedselafval bij hoogbouw het beste werkt. Voorbeelden hiervan zijn inzameling door middel van verzamelcontainers met toegangscontrole, of de inzet van sociale werkgelegenheid om voedselafval door middel van kleine emmertjes in de hoogbouw in te zamelen (schillenboerprojecten).
Ook in de laagbouw is voedselafval een aandachtspunt. De ervaring leert dat veel inwoners de GFT-container primair gebruiken voor tuinafval en het organisch keukenafval als restafval aanbieden. Vaak heeft dat met gemak te maken, maar vaak is ook niet bekend dat het keukenafval in de GFT-bak mag. Goede communicatie hierover is belangrijk. Sommige gemeenten kiezen er voor om voor voedselafval een apart inzamelsysteem te gebruiken.

Omdat GFT een grondstof is en het voedselafval niet in de restafval container moet belanden maar in de GFT container is een diftar tarief op GFT niet aan te bevelen.

3.6 Ongewenste neveneffecten

Ontwijkgedrag kan optreden bij alle veranderingen in het inzamelsysteem die sturen op betere afvalscheiding en de reductie van restafval en is daarmee niet per se uniek voor diftar. Bij de invoering van systemen die het aanbieden van restafval ontmoedigen, waaronder diftar, moet met ontwijkgedrag rekening worden gehouden door het inzetten van aanvullende instrumenten, zoals gerichte communicatie (al dan niet met afvalcoaches), monitoring en

handhaving. In veel gevallen is ontwijkgedrag hiermee te voorkomen of tot een aanvaardbaar niveau te beperken. Uit diverse gemeentelijke onderzoeken blijkt dan ook dat er geen sprake is van significantie hoeveelheden afvaldumping in (vaak de kleinere of minder stedelijke) diftar gemeenten. Binnen VANG loopt momenteel een onderzoek om de ervaringen landelijk beter te kwantificeren.

Om ontwijkgedrag goed in beeld te brengen is het verstandig om voor de invoering van diftar een 0-meting uit te voeren, en deze na de invoering van diftar te herhalen. Het effect voor de gemeente komt dan goed en gekwantificeerd in beeld. De toezegging voor een meetprogramma kan eventuele tegenstanders geruster stellen.

Het kan ook voorkomen dat de hoeveelheid vervuiling in de grondstoffenstroom toeneemt na de invoering van systemen die het aanbieden van restafval ontmoedigen, waaronder diftar, als gevolg van ontwijkgedrag. Dit leidt tot vervuiling van deze grondstofstromen en kan tot afkeur leiden. Als grondstofstromen afgekeurd worden, worden ze verwerkt als restafval. Dit is dus een zeer ongewenst neveneffect. Om deze reden is hier landelijk onderzoek naar gestart.

Uit een recent onderzoek van het Learning Center[19] blijkt dat de zuiverheid van ingezamelde kunststof verpakkingen (of PMD) kan variëren van 73 tot 93%. Daarbij zijn de volgende conclusies getrokken:

- Diftar heeft een beperkt positief effect op de samenstelling van PMD, tussen de verschillende diftarsystemen zijn de verschillen niet groot;
- Zware zakken (restafval) worden beperkt aangetroffen (aandeel 3% over alle monsters). Als een inzamelsysteem is opgezet met minicontainers zowel voor restafval als voor PMD, of met wijkcontainers voor restafval en PMD, neemt de kans op vervuiling met restafval toe naar respectievelijk 6% en 13%;
- De stedelijkheidsklasse heeft weinig effect op het PMD.

Binnen het kader van het programma VANG is aanvullend onderzoek gedaan naar de vervuiling van de deelstromen gft-afval, textiel, oud papier en karton en glas[20]. Hieruit blijkt dat met name de deelstromen gft-afval en textiel gevoelig zijn voor vervuiling. Diftar kan daarbij soms een rol spelen, maar er kunnen ook andere factoren in het spel zijn. Er zijn handreikingen opgesteld die gemeenten helpen bij het vaststellen en bestrijden van oorzaken van vervuiling[21, 22].

19 Learning Center Kunststof Verpakkingsafval, Samenstelling ingezameld kunststof/PMD verpakkingen Fase 2, 2018 (p. 48,49)
20 VANG Huishoudelijk Afval, Verkenning kwaliteit deelstromen uit huishoudens 2018 (p. 4,5)
21 VANG Huishoudelijk Afval, Handreiking aanpak vervuiling gft-afval.
22 VANG Huishoudelijk Afval, Handreiking aanpak vervuiling ingezameld textiel.

Figuur 3.1:
Effect van vervuiling op grondstofstromen

Verontreiniging heeft negatieve invloed op:				Stimulans voor kwaliteit in:		Oordeel kwaliteit
	Toepassingsmogelijkheden	Kwantiteit output	Kosten	Inzameling	Verwerkingsproces	
GFT-afval	Ja op kwaliteit compost (o.a. microplastics)	Ja, grote mate van sorteeruitval	Ja door kosten stimulans voor gemeenten en inzamelaars	(Zeer) beperkte stimulans voor gemeenten en inzamelaars	Kwaliteit speelt ondergeschikte rol in businesscase, verschilt per verwerker	Kwetsbare stroom
Textiel	Beperkt	Ja, sorteeruitval	Ja, door verwerkingsproces. uitval	Beperkt, afhankelijk van contract	Aanwezig	Verbeterpunten voor kwaliteit zijn inzameling, voldoende stimulansen voor kwaliteit in de keten aanwezig.
OPK	Beperkt zolang verontreiniging onder kritische grens blijft	Beperkt	Ja door kosten sorteerproces	Aanwezig (Papiervezelconvenant)	Aanwezig	Voldoende incentives voor kwaliteit in de keten
Glas	Beperkt	Beperkt	Beperkt	Beperkt	Sterk aanwezig	Voldoende incentives voor kwaliteit in de keten

De gemeente heeft met de informatie uit het container management systeem mogelijkheden om ontwijkgedrag op te sporen, bijvoorbeeld door controles steekproefsgewijs te richten op huishoudens die geen tot zeer weinig afval aanbieden (de zogeheten 0-aanbieders). Vanwege privacy regelgeving kan dit alleen, als de mogelijkheid voor gerichte controles (gebruik van restafval aanbod informatie) formeel als beleid is vastgesteld en ook is gecommuniceerd met de inwoners. Het aantal 0-aanbieders ligt volgens een recent onderzoek van Rijkswaterstaat[23] op ca. 2-5% van de aansluitingen, die gezamenlijk naar schatting gemiddeld4-10 kg per inwoner per jaar restafval reductie geven, betrokken op de hele gemeente. Een deel hiervan is daadwerkelijk restafval besparing, een deel kan ontwijkgedrag betreffen.

3.7 Monitoring

Goede monitoring is belangrijk voor een gedegen terugkoppeling naar de raad, maar ook naar de inwoners. Bovendien kan het gebruikt worden om aanvullende maatregelen op te baseren. Om het verschil tussen 'vroeger' en 'nu' goed te kunnen duiden, is het belangrijk om voorafgaand aan de invoering van diftar een 0-meting te doen die de huidige situatie goed in beeld brengt. Benodigde gegevens in het kader van monitoring zijn:

1. *Ingezamelde hoeveelheden restafval:* Hoeveel kilo restafval is per inwoner per jaar aangeboden in de jaren voor en periode na de invoering van diftar.
2. *Samenstelling restafval:* Voer een sorteeranalyse uit van inhoud van de restafvalcontainers, -zakken en/of verzamelcontainers. Laat de samenstelling van het restafval zien op basis van gewicht en op basis van volume. Verschillende fracties hebben verschillende soortelijk gewichten. De resultaten op basis van gewicht worden gebruikt om de potentiele hoeveelheid te scheiden afval weer te geven. De samenstelling van het restafval op basis van volume laat zien hoe de container of zak er uit ziet, op het moment dat de inwoner hem voor inzameling aanbiedt. Een sorteeranalyse laat zien met welke fracties nog winst behaald kan worden.
3. *Samenstelling gescheiden fracties (GFT, PMD, textiel):* Controleer steekproefsgewijs de inhoud van de voorzieningen van fracties. Als deze vergelijking voor en na de invoering van diftar gemaakt wordt, wordt mogelijk ontwijkgedrag van de inwoners inzichtelijk en kan hier op gehandhaafd worden.
4. *0-aanbieders:* Door de registratie van de aanbiedgegevens kan ook inzichtelijk gemaakt worden hoeveel inwoners (en wie) er in een heel jaar geen restafval aangeboden hebben. Deze informatie kan gebruikt worden om een persoonlijk gesprek met deze inwoners aan te gaan, mits de gemeente hiervoor beleid heeft ontwikkeld en dit ook heeft gecommuniceerd met de inwoners.
5. *Monitoring zwerfafval en bijplaatsingen:* een vaak gehoord argument is dat door de invoering van diftar zwerfafval en dumpingen toenemen. Het is daarom verstandig om voorafgaand aan de invoering van diftar de meldingen bij te houden (0-meting) en de gewichten te registreren van de ingezamelde dumpingen, bijplaatsingen en zwerfafval. Vergelijk de aantallen meldingen en ingezamelde gewichten na de invoering van diftar met de 0-meting. De invoering van diftar kan leiden tot meer oplettendheid van inwoners en daardoor meer meldingen. De hoeveelheid ingezameld gewicht is daarom een meer objectieve graadmeter.

3.8 Juridische aandachtspunten bij invoering diftar

Belastingverordening

In de Belastingverordening dient de maatstaf van heffing bij een gedifferentieerd tariefsysteem eenduidig vastgelegd te worden, bijvoorbeeld door aan te geven dat de ledigingen en/of gewichten zoals geregistreerd door de inzamelwagen de basis vormen voor het berekenen van het variabele tarief. Ook dienen in de Verordening de uitgangspunten voor het opleggen van heffingen bij calamiteiten met de registratieapparatuur op het inzamelvoertuig te worden bepaald. Dit houdt in dat een vangnetbepaling opgenomen moet worden, op grond waarvan bij uitval van de registratieapparatuur op de wagen toch (een deel van) het variabele tarief bij inwoners in rekening gebracht kan worden.

Afvalstoffenverordening en Uitvoeringsbesluit

De Afvalstoffenverordening en het Uitvoeringsbesluit moeten elkaar aanvullen en altijd de basis vormen voor het actuele beleid. Hiermee kan het afvalbeleid gehandhaafd worden. De VNG stelt een model Afvalstoffenverordening ter beschikking aan de gemeenten. Gemeenten kunnen deze gebruiken en aanpassen naar hun eigen beleid. De volgende regels uit de model afvalstoffenverordening zijn in een diftar-situatie met name relevant:

- Inwoners kunnen op grond van het Uitvoeringsbesluit verplicht worden tot het gebruik van de inzamelmiddelen die door de gemeente worden aangeboden. Doorgaans wordt daaraan toegevoegd dat deze voorzien zijn van een registratiemiddel (bijvoorbeeld een chip).
- Verbod op dumping: Dit artikel geeft gemeenten een instrument om illegale dumpingen, voor zover er geen hogere wet- of regelgeving van toepassing is, of het ontstaan van zwerfafval tegen te gaan.
- Zwerfafval in de openbare ruimte: Een huishoudelijke afvalstof, ontstaan op of binnen het perceel, moet worden aangeboden volgens de bepalingen die de inzameling en inzamelaars regelen. Indirect staat hier dus dat huishoudelijk afval niet in de openbare ruimte, en de bakken, terecht mag komen.

23 Rijkswaterstaat, Onderzoek 0-aanbod bij diftar, 2019 (p.10)

Protocol gegevensbeheer

Wanneer voor het eerst een containermanagement systeem wordt ingevoerd, gaat dat gepaard met een toename in administratieve handelingen. De gemeente kan ervoor kiezen dit in eigen beheer te doen of uit te besteden. Het beheren van een containermanagement-systeem is tijdsintensief.

Wanneer de gemeente het containermanagementsysteem in eigen beheer neemt, is een protocol gegevensbeheer (handboek inzake adresmutaties, containermutaties leegstand, verhuizingen en vermiste containers) noodzakelijk. Daarnaast bevat het de handleiding voor het inlezen en controleren ledigingsgegevens en hoe de output naar belastingsoftware geborgd is en back-ups worden gemaakt. Voor al deze taken moet een goede taakverdeling zijn.

Privacy

Ten behoeve van het bepalen van de hoogte van de afvalstoffenheffing wordt iedere afvalpas of gechipte container gekoppeld aan een individueel huisadres. Daarmee is het aantal aanbiedingen per huisadres bij de gemeente bekend. Het verzamelen en beheren van deze data moet worden geregeld conform de Algemene Verordening Gegevensbescherming (AVG). Het koppelen van het aanbiedgedrag aan de adresgegevens van de huishoudens is alleen toegestaan als dit doelmatig en noodzakelijk is voor de publiekrechtelijke taak van de gemeente. Bij invoering van diftar heeft de gemeente een doeleinde voor het verwerken van persoonsgegevens, namelijk het bepalen van het variabele deel van de afvalstoffenheffing. De gemeente moet daarvoor in ieder geval kennis hebben dat afval is aangeboden, door welk huishouden en wanneer. Voor het koppelen van deze gegevens bestaat een noodzaak. Bovendien past binnen de publiekrechtelijke taak van de gemeente.

Het besluit om aanbiedgedrag te registreren en te koppelen aan de adresgegevens van de huishoudens ten behoeve van de bepaling van de hoogte van de afvalstoffenheffing dient genomen te worden door de gemeenteraad. Essentieel in dit besluit is dat het doel van de registratie van de persoonsgegevens goed is vastgelegd. Het besluit wordt door de gemeente kenbaar gemaakt op de website of andere lokale pers. Inwoners moeten namelijk in de gelegenheid zijn om tegen een dergelijk besluit in beroep te gaan. Om de privacy goed te borgen, zijn de volgende zaken belangrijk:

1. Een bewerkersovereenkomst
2. Een privacyverklaring voor de gemeenten als zij zelf het containermanagement uitvoeren of voor een extern bedrijf als het containermanagement uitbesteed is.
3. Een intern privacy protocol voor de gemeenten als zij zelf het containermanagement uitvoeren of voor een extern bedrijf als het containermanagement uitbesteed is.

Uitvoerige informatie over de AVG en de afvalinzameling is te vinden in het Factsheet Privacy en Afvalinzameling van de NVRD[24]

24 NVRD, Factsheet Privacy en Afvalinzameling, 2020

Bijlagen

Bijlage 1
Checklist invoeringsfase diftar

Interne organisatie

- Zorg voor een projectteam en hanteer korte overleglijnen
- Zorg voor mandaat en uren voor de projectleider
- Zorg voor voldoende capaciteit bij uitvoering, communicatie, klantcontactcentrum, beleid en handhaving
- Projectorganisatie: wie doet wat, waar liggen bevoegdheden en verantwoordelijkheden
- Planning en doorlooptijd (bv aanbestedingsprocedures, levertijden, opzetten/inrichten containermanagementsysteem)
- Vaststellen budget en budgethouders
- Rol van het bestuur/portefeuillehouder gedurende het invoeringstraject
- Welke contracten moeten worden aangepast/vernieuwd? Europese aanbesteding of (meervoudig) onderhands offertetraject.

Juridisch

- Afvalstoffenverordening inclusief uitvoeringsbesluiten aanpassen
- Belastingverordening aanpassen
- Privacy: bewerkersovereenkomst en privacyverklaring opstellen

Inzameling

- Keuze, aanschaf en montage/registratie chips
- Aanpassen inzamelvoertuigen (afhankelijk van eigen dienst of uitbesteding)
- Inzamelmiddelen:
  - Laagbouw: nieuwe of bestaande minicontainers, welk volume
  - Hoogbouw: verzamelcontainers boven- of ondergronds of inpandig
  - Gft inzameling ja of nee. Maatwerk nodig/mogelijk?
  - Centrumgebied/Buitengebied: maatwerk nodig/mogelijk?
  - Inwerpopening (ondergrondse) verzamelcontainers, 30, 40 of 60 liter?
  - Myfair of Tiris toegangssysteem
- Ondergrondse containers: uitgangspunten locaties bepalen en locatieplan opstellen.
- Planning tbv het plaatsen van minicontainers met chips/verspreiden afvalpassen voor ondergrondse containers
- Zorg voor een adequaat serviceniveau en passende tarieven op de milieustraat

Administratief

- Genereren adressenbestand afvalstoffenheffing. Onderscheid in woningen met eigen minicontainers of met verzamelvoorzieningen, bedrijven, losse zakken etc.
- Opzetten stambestand met adressen en minicontainers en chipnummers
- Aanschaf en implementatie containermanagementsoftware
- Zorg voor maatwerk bij specifieke doelgroepen
- Uitbreiding belastingsoftware met diftar-functionaliteit. Hoe vaak per jaar aanslag opleggen? Hoe afrekenen variabel tarief: achteraf? Prepaid?
- Koppeling inning afvalstoffenheffing en is gekozen diftar variant ook mogelijk in softwarepakket belastinginning?
- Inwoners inzage bieden in actueel aantal aanbiedingen.
- Opstellen protocol gegevensbeheer (adresmutaties, containermutaties, inlezen/controleren ledigingsgegevens, output naar belastingsoftware). Wie doet wat, welke back-ups etc. Uitwerken hoe om te gaan met leegstand, verhuizingen, vermiste minicontainers.
- Zorg voor functiescheiding bij uitvoering en controle.
- Zorg voor een controle door een accountant ten behoeve van de aanslagoplegging.

Communicatie

- Taakverdeling afdeling communicatie en vakafdeling, waarbij vakafdeling alle communicatie inhoudelijk checkt.
- Betrek de bewoners voor de besluitvorming met een enquête en door contact met bewonersorganisaties.
- Zoek mix tussen schriftelijke communicatie, digitale communicatie (website, twitter, facebook) en mondelinge communicatie (voor bv specifieke doelgroepen, klankbordgroep?)
- Inzet afvalcoaches
- Specifieke communicatie voor scholen, ouderen, hoogbouwbewoners?
- Stroomlijnen telefonische reacties: via klantcontactcentrum? Hoe komen zij aan specifieke informatie?
- Lay-out/logo/beeldmerk
- Actief de pers benaderen
- Hoe om te gaan met weerstand en negatieve berichtgeving
- Aandacht voor (het voorkomen van) zwerfvuil en ontwijkgedrag
- Informeren van inwoners over eigen afvalgedrag, bijvoorbeeld via website/app

Leveranciers

- Zoek ervaren partners, zoals leveranciers en aannemers
- Borg de betrouwbaarheid van de techniek en de service extern (niet door eigen gemeente)
- Borg de continuïteit ingeval een leverancier de toegezegde werkzaamheden niet kan uitvoeren.

Tariefstelling

- Uitgangspunt: afvalstoffenbegroting aangevuld met kosten en baten tgv diftar
- Bepalen verhouding vastrecht-variabel tarief
- Bepalen verhouding ledigingstarief voor diverse formaten containers en inwerptarief ondergrondse containers
- Inschatten verwachte aantal ledigingen en verwachte tonnage restafval in relatie tot tarief
- Apart tarief voor kleine bedrijven?
- Meerdere scenario's berekenen bv met verschillend basistarief.
  - Berekenen financiële gevolgen bij meer/minder containerledigingen en meer/minder tonnage restafval
  - Berekenen gemiddelde afvalstoffenheffing en afvalstoffenheffing voor huishoudens met meer en met minder afvalaanbod.
- Tegemoetkoming in kosten voor sociale minima, inwoners met medisch afval of andere doelgroepen?
- Tariefstelling aanpassen voor aan huis ophalen van grof huishoudelijk afval, grof tuinafval en tarieven milieustraat.

Overige afvalfracties

- Inventariseren noodzaak/wens tot:
  - Meer verzamelcontainers voor PMD/glas/papier/textiel of vaker legen
  - Uitbreiden te brengen fracties naar de milieustraat
  - Wijze van ophalen grofvuil etc aan huis
  - Intensiveren kringloopactiviteiten
  - Plaatsen/uitbreiden bladkorven

Handhaving

- Handhavingsplan opstellen. Hoeveel uur extra? Hoe gefinancierd? Wie gaat dit doen?
- Nadruk op communicatie of op beboeten
- Speerpunten bij handhaving benoemen: bijvoorbeeld afval in andermans container, onjuist afval in de container, bijplaatsingen bij (ondergrondse) verzamelcontainers, zwerfafval.

Na invoering van diftar

- Monitoren van:
  - Tonnages van de afvalfracties, aantal containerledigingen, aantal inworpen ondergrondse container
  - Inventarisatie klachten/reacties inwoners
  - Financiële monitoring ten behoeve van de tariefstelling in het tweede jaar na invoering (let op diftar-paradox)
  - Ervaringen inzamelaar
  - Resultaten handhaving
  - Ervaringen bij aanslagoplegging (o.a. aantal en aard bezwaren)
- Continueren communicatie naar inwoners
- Optimaliseren/verfijnen afvalinzamelsysteem daar waar nodig/wenselijk.

Risicofactoren

De invoering van diftar kan door verschillende oorzaken anders lopen dan gepland. Flexibiliteit is een vereiste. Belangrijkste risico's zijn:

- Te krappe voorbereidingstijd
- Minder standvastige wethouder
- Vertraging door rechtszaken naar aanleiding van aanbestedingen
- De raad die een nieuwe koers vaart na bijvoorbeeld gemeenteraadsverkiezingen.
- Hoge tarieven op de milieustraat voor het brengen van kleine hoeveelheden afval.

- Negeren van (georganiseerde) tegenstanders van diftar.
- Autonome kostenstijgingen in de Afvalstoffenbegroting waardoor de Afvalstoffenheffing stijgt, zonder dat dit met de invoering van diftar te maken heeft.
- Uitspraken in landelijke pers, of politiek

Bijlage 2
Container management systemen

Wanneer je als gemeente diftar invoert, moeten alle containers gechipt worden om het aantal aanbiedingen en inworpen te kunnen registreren. Voor de ondergrondse containers is een milieupas nodig. Om het aanbiedgedrag aan de juiste huishoudens te koppelen, is een containermanagementsysteem (CMS) nodig.
Een CMS heeft meerdere functies:

1. Het registeren en beheren van de inzamelmiddelen en het koppelen aan de juiste gebruikers. Dit is een primaire taak. Het adressenbestand is namelijk het hele jaar aan mutaties onderhevig. Een goede basis van een stambestand bestaat uit:
   - onderscheid in woningen met eigen minicontainers of met verzamelvoorzieningen.
   - adressen en containers en chipnummers/afvalpasnummers
2. Het meten van de afvalproductie per huishouden. Hiertoe worden minicontainers voorzien van een chip, barcodesticker, of een sticker met een chip. Bij het legen wordt, afhankelijk van het diftar systeem, het gewicht geregistreerd en/of hoe vaak en wanneer hij geleegd wordt. Hiervoor is de inzamelwagen uitgerust met passende lees- en registratieapparatuur.

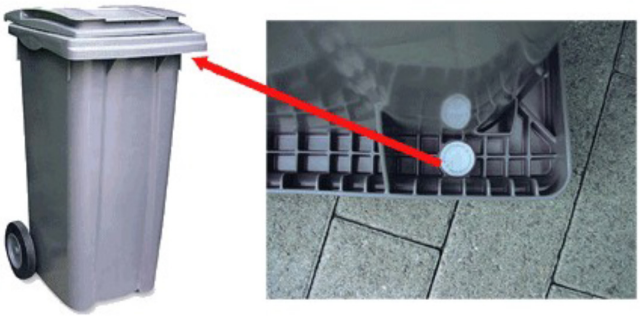

Verzamelcontainers worden voorzien van een toegangsregistratie waarbij alleen huishoudens die in het bezit zijn van een afvalpas, toegang hebben tot de container. Zo kan de aanbiedfrequentie geregistreerd worden. Op adresniveau moet worden bepaald welke containers in de omgeving met de pas geopend kunnen worden, of dat alle containers in de gemeente toegankelijk zijn.
Verzamelcontainers kunnen eventueel worden uitgerust met twee inwerpopeningen van verschillend volume, zodat er ook onderscheid gemaakt kan worden op aanbiedvolume. Registratie op gewicht is ook mogelijk. Ook de toegang tot de milieustraat is vaak alleen mogelijk met een afvalpas.

3. Het koppelen van deze gegevens met de afdeling belastingen voor het opmaken van de juiste aanslag.

Software
Een CMS bestaat uit hardware, (chips plus uitleesapparatuur voor minicontainers en registratie-hardware op een ondergrondse container) en software. De software verzamelt de aanbiedgegevens en voorziet in een koppeling met adressen en de belastingen. Aangezien er veel verschillende leveranciers van chips en ICT-oplossingen zijn, zijn er zogenaamde 'open standaarden' ontwikkeld: STOSAG. Deze open standaarden zorgen voor een leveranciers-onafhankelijke uitvoering van een CMS systeem.

De belastingsoftware moet ook geschikt zijn voor de gekozen diftar-variant. Het is van belang of de huidige software deze functionaliteit heeft of hierop uitgebreid kan worden. Vooraf heeft de gemeente een keuze gemaakt voor de wijze van afrekening.
ier zijn verschillende mogelijkheden voor, namelijk voor- of achteraf en het aantal keer per jaar dat de aanslag opgelegd wordt, of prepaid. Bij een aanslag vooraf krijgen de inwoners aan het einde van het fiscale jaar een teruggave voor het deel dat zij niet verbruikt hebben. Bij een aanslag achteraf krijgen de inwoners direct een aanslag voor de hoeveelheid die ze gebruikt hebben. Deze keuze bepaalt mede de functionaliteit van de belastingsoftware.
Daarnaast is het wenselijk dat de software inwoners de mogelijkheid bied om hun aanbiedgegevens te bekijken.

Bijlage 3
Veel gestelde vragen rondom afvalscheiding en diftar

Heeft het scheiden van afval zin?
Ja! Afval is een belangrijke grondstof. Alle afvalstromen die gescheiden worden ingezameld worden apart verwerkt voor recycling. Dit geldt voor gft-afval, oud papier, glas, textiel, plastic metalen en drankenkartons, batterijen, en diverse grof afvalstromen die u naar de milieustraat kan brengen. Recycling is goed voor het milieu én de gemeente krijgt een vergoeding voor de recyclebare stromen van de afvalverwerkers, terwijl het verbanden van afval veel geld kost. Alle inkomsten en lasten worden samen verwerkt in de afvalstoffen-heffing, u betaalt er uiteindelijk ook voor.

Al het afval komt toch allemaal op een hoop?
Nee. Alleen het afval uit de restafval-container wordt verbrand in afval verbrandingsinstallaties. De overige stromen, zoals gft-afval, oud papier, glas, textiel, plastic metalen en drankenkartons, batterijen, en diverse grof afvalstromen die u naar de milieustraat kunt brengen worden verwerkt en gerecycled.

Wat heeft het voor zin om afval te scheiden, als producenten nog steeds zoveel verpakkings-materiaal gebruiken?
Ook de producenten zullen verpakkingsmaterialen aan moeten passen zodat er minder van nodig is en het beter hergebruikt kan worden. Het beleid van de Rijksoverheid richt zich daar ook op.
De producenten hebben op hun beurt weer te maken met strenge eisen op het gebied van houdbaarheid van de te verpakken producten en de volksgezondheid. Dit heeft dus tijd nodig. U kunt er ook zelf op letten, door producten te kopen die niet per stuk verpakt zijn. Door producten te kopen die niet per stuk verpakt zijn, draagt u bij aan het verminderen van deze afvalstroom.

Waarom haalt de gemeente niet zelf alle recyclebare afvalstromen uit de grijze bak?
Wanneer verschillende soorten afval met elkaar in contact komen, raken ze vaak vervuild en zijn ze niet meer herbruikbaar. Bijvoorbeeld oud papier en textiel wordt nat en gaat schimmelen. Glas versplintert en is niet meer eenvoudig terug te vinden. Gft-afval is niet meer terug te winnen en nog geschikt als compost te maken. Eigenlijk is alleen het afscheiden van plastic metalen en drankenkartons (PMD) uit het restafval goed mogelijk. Dat heet nascheiding van restafval, en dat is dus beperkt tot deze (PMD) afvalstroom

Waarom gebruikt de gemeente diftar om afvalscheiding te bevorderen?
Diftar is een prijsprikkel. Naarmate u meer restafval aanbiedt zal u een hogere afvalstoffenheffing betalen, en als u het afval goed scheidt gaat u minder betalen. Afval scheiden loont dus! In veel gemeenten is bewezen dat diftar goed werkt, en dat van de aanvankelijke weerstand (onbekend maakt onbemind) uiteindelijk niets overblijft. Inwoners die het systeem kennen, zijn er achteraf ook tevreden over. Omdat het systeem tot meer hergebruik en een forse besparing op het restafval leidt, is het een verstandige beleidskeuze. De keuze zal door de gemeente gemaakt worden nadat zij zich verdiept heeft in de mogelijkheden, en diftar als een gunstige variant naar voren is gekomen. Deze keuze is vaak onderbouwt in het afvalstoffen- of grondstoffenbeleidsplan.

Gaan grote huishoudens in vergelijking met kleinere huishoudens meer betalen?
De hoeveelheid restafval die u aanbiedt is bepalend. Een huishouden dat meer restafval aanbiedt zal meer gaan betalen. Maar ook hier geldt dat afval scheiden loont en dan maakt de grootte van het huishouden niet veel meer uit. Het gaat erom of u het afval goed kan scheiden.

Diftar geeft meer afvaldumping en zwerfafvaloverlast, wat gaat u daaraan doen?
Diftar leidt soms tot een toename van afvaldumpingen, afvaltoerisme, zakken in andermans container et cetera. Duidelijk is dat vooral grotere (meer stedelijke) gemeenten rekening moeten houden met deze ongewenste randeffecten. Dit kunnen gemeenten doen door een deel van het budget te reserveren om hiertegen maatregelen te kunnen nemen. Het probleem is daarmee ingecalculeerd. Diftar heeft nog nooit tot onbeheersbare situaties geleid. In de praktijk vallen de effecten dus mee.

Waar vind ik meer informatie?
Kijk op de website van de gemeente bij afval. U vindt daar veel informatie over het afvalbeleid, de tarieven en hoe u het afval aan moet bieden. Wilt u graag weten wat er met het afval gebeurt dan kunt u op youtube veel korte informatieve films vinden over de inzameling en hergebruik van gft-afval, papier, glas, textiel, plastic, etc. Deze geven u een goed beeld van wat er zoal achter de schermen met het afval nog gebeurt.
Bent u op zoek naar tips over het scheiden van afval kijk dan eens op de site https://www.levenzonderafval.com/ en bestel het boekje Leven zonder afval.

Kan ik kwijtschelding ontvangen op mijn afvalkosten?
Ja, vaak is dit onder bepaalde voorwaarden mogelijk. Dit hang af van het gemeentelijke beleid in deze. Neem voor meer informatie contact op met de gemeente.

Ik heb medisch afval, wordt daar rekening mee gehouden?
Ja, vaak is dit onder bepaalde voorwaarden mogelijk. Dit hang af van het gemeentelijke beleid in deze. Neem voor meer informatie contact op met de gemeente.

Ik heb kleine kinderen en veel luierafval. Waar kan ik het luierafval kwijt?
Luierafval wordt nog niet altijd gescheiden ingezameld, omdat er nog geen goede verwerking voor hergebruik mogelijk is. Daarom is luierafval nog altijd restafval. Kijkt u op de website van de gemeente of er in uw gemeente al gescheiden inzamelpunten zijn.

Hoe houd ik mijn container schoon en fris?
Met warm weer kan uw container soms stinken of er kruipen maden uit, zeker als hij langer blijft staan door diftar. Dat is niet gevaarlijk, maar wel vies. De belangrijkste tips om uw container het hele jaar door schoon en fris te houden vindt u hier op een rij.

Voorkomen:
- Uit de zon houden: Zet de container in de schaduw;
- Droog houden: Leg een oude krant of stro onderin de containers om aankoeken van afvalresten te voorkomen;
- Schoon houden: Maak geleegde containers regelmatig schoon met water en een scheut azijn of water en groene zeep;

- Verpak etensresten direct. Vliegen komen af op etensresten om daar hun eitjes te leggen. Verpakte resten, bijvoorbeeld in een krant of een biologisch afbreekbare afvalzak, maken de container minder aantrekkelijk voor vliegen;
- Luiers moeten vaak nog bij het restafval. Plak ze goed dicht of verpak ze in een dichtgeknoopte (luier)zak, dat houdt de container fris en voorkomt maden.

Bestrijden:
Toch maden in een container? Dan helpen de volgende tips:

- Klimop (Hedera) – Klimop, of Hedera, is giftig voor maden. Leg af en toe een tak in de container om het probleem te bestrijden;
- Zout / strooizout en kalk – Af en toe een handje zout of kalk in de bak zorgt dat maden uitdrogen.

Bijlage 4
Planning

maand	7	8	9	10	11	12	1	2	3
Verkenning									
Onderzoek mogelijkheden, opstellen beleidsplan									
Informeren en raadplegen van de gemeenteraad									
Raadpleging van de inwoners									
Raadsbesluit						*			
Voorbereiding									
Opstellen communicatieplan									
Aanbesteden registratie- en inzamelmiddelen									
Registratiesysteem inrichten									
Afrekensysteem belastingen voorbereiden									
Verordeningen aanpassen en vast laten stellen									
Uitzetten inzamelmiddelen/pasjes									
Inzamelmiddelen koppelen aan registratiesysteem									
Overige voorbereidingen (flankerend)									
Handhavingsplan opstellen en vast laten stellen									
Proefdraaien									
Uitvoering (start diftar)									
						*informatiemomenten voor inwoners			

4	5	6	7	8	9	10	11	12	1	2	3
	*										
							*				
			*	*							
								*			
									*		*

Bijlage 5
Met dank aan

Interviews

Jan Willem Scheele	Teamcoördinator Uitvoeringsbedrijf Openbare Ruimte Schouwen-Duiveland
Harry Davidse	Hoofd Uitvoeringsbedrijf Openbare Ruimte Schouwen-Duiveland
Hilde Niezen	Wethouder Gemeente Gouda
Hans Rijzenga	Beleidsmedewerker Beheer Openbare Ruimte Gemeente Gouda

Disclaimer

De tekst van deze handleiding is met de grootst mogelijke zorgvuldigheid samengesteld. De opstellers (NVRD en JMA) aanvaarden geen aansprakelijkheid voor eventuele onjuistheden, onvolledigheden en/of onjuist gebruik van de geboden informatie. Aan de inhoud van dit document kunnen geen rechten worden ontleend.

Handreiking diftar

Dit is een product van de NVRD in het kader van Vang_hha.

Ministerie van Infrastructuur en Milieu

Rijksoverheid

NVRD
SAMEN VOOR SCHONE EN AFVALVRIJE GEMEENTEN

VNG
Vereniging van Nederlandse Gemeenten